

banka

meslek
ve fikir
dergisi

Sevgili Okuyucularımız	3	Banka Dergisi
Amerikanın Dış Yardımları	4	Ali Şakir Ağanoğlu
Sermaye Piyasasının Tanzimi ve Teşviki Hakkında Kanun Tasarısına Dair	9	Alparslan Alagöz
Bankalarımızda İştirakçilik ve Sanayileşmenin Finansmanı	18	Prof. Dr. Haydar Kazgan
Bankalarda Bazı Malî Tahlil ve İstihbarat Mes'eleleri Hakkında	29	Necdet Durakbaşa
Sermaye Şirketlerinde Dağıtılmıyan Kârlar	34	Bülent Çorapçı
İhracat Kredi Sigortasının Teşkilâtlandırılması	39	Kâmuran Baydur
Sigortacılığımızda Yerli Şirketlerin 1967 Yılı Çalışmasına Genel Bakış	45	Hayri Başer
İktisadî ve Malî Konjonktür	49	Dr. Mustafa A. Aysan
Piyasa Durumu	56	Yıldırım Kılış
Okuyucu Soruları	61	Banka Dergisi
Yeni Eserler	62	Banka Dergisi
Haberler	62	Banka Dergisi
Banka Kredilerini Tanzim Komitesi Kararı	63	Banka Dergisi

eylül - 1968

cilt : 5 sayı : 9

Türk yollarındaki
motosikletlerin yüzde yetmişi

JAWA

markasını taşıır.

MODELLER

JAWA 350

JAWA 250

OS IDEAL JAWA

CZ 1.25

STADIUM - Yarım bağırlı pedallı.

HAVADA JET KARADA JAWA

BOL YEDEK PARÇA İTİNALİ SERVİS

ÇELİK MONTAJ

TİCARET VE SANAYİ A. Ş.

TÜRKİYE VE ORTAŞARKIN EN MODERN MOTOSİKLET FABRİKASI

Fotoğraf: ERTAN SAĞIRCI **ÇELİK MOTOR** Ticaret Ltd. Şti. "Sirkeli" Gar hırsısı 217, Tel.: 27 34 62 22 87 23 Tengel Skoda İstanbul

HÜRRİYET REKLAM AJANSI 10

TELEKOMÜNİKASYON SAHASINDAKİ
BÜTÜN İHTİYAÇLARINIZ İÇİN GÜVENLE
BAŞ VURACAĞINIZ TEK MÜESSESE

Türktelefon Ltd. Şti.

VE ŞUBELERİ EMRİNİZDEDİR

Muhtelif marka her kapasitede
otomatik , yarı otomatik , manyetolu

TELEFON SANTRALLARI

- TELEFON APAREYLERİ
- ŞEF SEKRETER CİHAZLARI
- KAPICI TELEFONLARI
- RAPİDOFON CİHAZLARI
- AVRUPA MALI KADMIYUM NİKEL
SANTRAL AKÜMÜLATÖRLERİ
- HER ÇEŞİT TELEFON MALZEMESİ

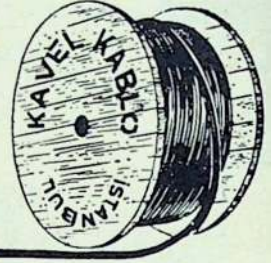
BOL YEDEK PARÇA - GARANTİLİ MONTAJ
MÜKEMMEL BİR TEKNİK SERVİS

MERKEZ : Galatasaray, Yeni çarşı DARFILM han No. 40
İstanbul Tel. · 44 75 00 (09 - 08 - 07)

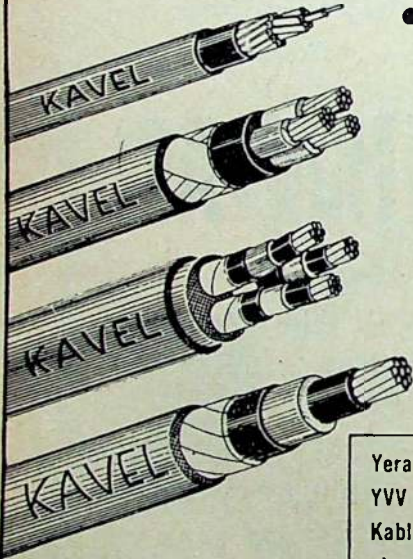
ŞUBELER : Ankara Tel. : 17 50 80 - 17 55 45
İzmir Tel. : 34802 - 35621
Adana Tel. · 1597

KAVEL

PLASTİK İZOLELİ:

- YERALTI KABLOLARI
(Yüksek ve alçak gerilim)
- ANTİGRON KABLOLAR
(Kurşunlu, Kurşunsuz)
- İÇ-DİŞ TESİSAT TELLERİ
- OTO ENSTALASYON TELLERİ
- RADYO MONTAJ TELLERİ
- TELEFON TELLERİ

Yeraltı Kablosu NK-NKBA'ya nazaran üstün özellikleri haiz YVV (NYY) YVMV (NYCY) YVŞV (NYFY) YVMHV (NYCEY) Kablolarında ve her tip iletkenlerde **KAVEL** markası standartlara uygunluğun ifadesi ve üstün kalitenin sembolüdür.

- EMAYE BOBİN TELLERİ
(0.10 mm den 3 mm ye kadar)
- HER ÇEŞİT SUN'İ DERİ
- YER MUŞAMBASI

KAVEL KABLO ve ELEKTRİK MALZEMESİ A. Ş.
İSTİNYE – İSTANBUL

Telefon : 63 34 00 - 63 34 01

Telgraf : KAVELKABLO - İstanbul

Sahibi

Banka Yayınları ve Kültür
Ltd. Şti. Adına
Dr. Nezir H. Neyzi

Yazı İşleri Müdürü

Yıldırım Kılış

Basıldığı Yer

Yenilik Basımevi
30.8.1968

İdare Yeri

İmam Sok. No. 1 Kat: 2
Beyoğlu - İstanbul
Telefon : 49 22 67

Posta Kutusu

No. 769, Karaköy - İstanbul

Yönetim Komitesi

Prof. Dr. Zeyyat Hatiboğlu
Necdet Durakbaşı
Dr. Mustafa A. Aysan
Alp Gürus
Dr. Nezir H. Neyzi

Ankara Temsilcimiz

Hikmet Keyman

Abone

Yıllık 42 TL. Altı Aylık 21 TL.

İlan Tarifesi

Arka Dış Kapak 700 TL.,
Arka İç Kapak, 2. Sah, 500 TL.
Ön İç Kapak, 1 Sah, 600 TL.
İç Sahifeler 400 TL.

Abone ve ilân bedelleri Derginin T.C. Ziraat Bankası Beyoğlu Şubesindeki 768 numaralı ve T. İş Bankası Parmaklı ve T. İş Bankası Parmaklı Şubesindeki 271 numaralı hesabına gönderilebilir.

Sevgili Okuyucularımız

21/Ağustosda Ruslar ve diğer Varşova Paktı Üyesi Devletler Çekoslavakya'yı işgal ettiler. Çekleri ve sosyalizmi kurtarmak için..... İnsan şu ibret verici bahane ve tutum karşısında şaşkına dönüyor, hiddetini tutamıyor; medeni bilinen çağımızda bile hür yaşama hakkının, gasıp niyeti ve kaba kuvvet karşısında ne derece çaresiz kaldığına esef ediyor. Yazıklar olsun!

*
**

«Bankacılıkta En İyi Etüd» yarışmasına katılma süresi 1/Ekim/1968 tarihinde sona ermektedir. Önce de duyurduğumuz gibi, yarışmada ödül kazananlar Ocak/1969 sayımızda yayınlanacaktır. Durumu ilgililerin dikkatlerine sunarız.

*
**

Bu yıl başında sizlere her ay iktisadi ve mali konularla, bankacılık konusunda çıkan yeni eserleri bildirmeği vaat etmiştik. Vaadimizi yerine getirmeği çalışmakla birlikte, ne yazık ki, Yurdumuzda yayınlanan bibliyografya dergilerinin bu imkânı sığağı sığağına bize verememesi yüzünden, bu görevi devre devre olsun yerine getirmeğe çabalıyoruz. Öteyandan, her bankacının kitaplığında bulundurulması lüzumlu ve faydalı olan eserleri sizlere kısım kısım takdim etmeği kararlaştırdık. Malî Tahlil konusunda Temmuz/1968 sayısında verdiğimiz bibliyografya'yı gelecek sayılarımızda diğer konulardaki başkaları takip edecektir.

Sevgi ve Saygılarla

BANKA Dergisi

AMERİKÂNIN DIŞ YARDIMLARI

Ali Şakir AĞANOĞLU

Amerika Birleşik Devletlerinin 1969 Mali yılında uygulayacağı dış yardım programı Temmuzun son günlerinde Kongre'de müzakere edilmiş ve kabul olunmuştur. Ancak, Kongre, Hükümet tasarısını çok değiştirmiş; istenen ödeneğin büyük bir kısmını kesmiştir.

Aslında, Hükümetin bu yılki dış yardım teklifi de Marşal Plânının uygulanmasına başlanılan 1948 yılından bu yana geçen yirmi yıllık devrede hazırlanmış yardım programlarının en mütevazı olanı idi ve 2,9 milyar dolarlık bir teklifle Kongreye gidilmişti. Geçmiş yıllarda dört beş milyar dolar arasında değişen miktarlarda yardımlar yapılmış iken 1969 için teklif edilen meblâğ, gerçekten küçülmüş bir rakkamdan ibaret bulunuyordu. Buna rağmen, Kongrede çetin müzakerelere sebebiyet vermiş, yardımların aleyhinde şiddetli konuşmalar yapılmıştır. Hatta, bir kısım muhalifler yardımların tamamen kaldırılmasını istemişlerdir. Sonunda, ödeneğin mutlaka iki milyar doların altına indirilmesi hususunda umumî bir hava yaratılmıştır.

Cumhurbaşkanı Johnson, dünya üzerinde geri kalmış ülkelerin belirli bir tempo ile kalkındırılmaları hususunda bu yardımların taşıdığı büyük önemi ve aynı zamanda Amerikanın kendi güvenliği ve iktisadî gelişmesi üzerinde olumlu etkilerini belirterek, yetersiz ve tesirsiz bir hale getirilmemesini rica etmişti. Başkanın son dakikada yaptığı bu ciddi çağrıya rağmen, yardım programı, her tarafından kırpılıp acaip bir kuşa benzetildikten sonra 184 e karşı 228 oyla kongreden geçirilmiştir. Oylamada Cumhuriyetçi Parti mensuplari Güney Eyâletlerin muhafazakâr Demokratları bir koalisyon halinde hareket etmişler ve Hükümet teklifini değiştirmek hususunda çoğunluğu sağlamışlardır.

Programa konan 420 milyon dolarlık askerî yardımdan yalnız 30 milyon dolarlık bir kesinti yapılmış; fakat, iktisadî yardım olarak istenen 2,5 milyar dolar ödeneğin 958 milyon doları kesilmiştir. Hatta, Cumhurbaşkanının, iktisaden geri kalmış birkaç memleketin son yıllarda zi-

rai istihallerini geliştirmek üzere büyük bir gayretle uygulamakta oldukları programları aksatmamak için bu birkaç ülkeye 50 milyon dolar tutarında bir ek yardım yapılması hususundaki ısrarlarına rağmen, bu kadarlık bir ödenek dahi esirgenmiş, ve program 1 milyar 940 milyon dolar olarak kesinleşmiştir.

Niçin azaltılmıştır dış yardımlar? Bu hareket Amerikanın yeni bir infiraticılık siyasetine dönüşü âlameti sayılabilir mi? Kongrenin bu tutumunu, dış âleme, karşı Amerikanın bir tepkisi olarak değerlendirmek isteyenler vardır. Geçen yirmi yıl içinde Amerika; İkinci Dünya Savaşından perişan bir halde çıkmış olan Avrupa memleketlerine ve diğer kıtalarda geri kalmış ve kalkınmaya muhtaç ülkelere milyarlarca dolar tutarında para ve materyel şeklinde yardımlarla her çeşit teknik ve kültür yardımları yapmıştır. Dünyanın her tarafında, insan topluluklarına yeni bir çalışma disiplini ve yaşama düzenini telkin etmeğe ve anlatmaya çalışmıştır. Bir çok ülkeye, kendilerini komünizme karşı, diğer dış baskılara karşı korunabilme imkânları sağlamıştır. Bütün bu yaptıklarına karşılık, bugün bir çok memlekette bir Amerika aleyhtarlığı rüzgârı esmekte; Amerikalılara karşı soğuk davranılmakta ve dostane olmayan tavırlar takınılmaktadır. Bu durum ise Amerikan halkının bir kısmında hayal kırıklığı yaratmaktadır. Yirmi yılda neler ettik; şimdi neler biçmeye başladık, demektedirler.

Öte yandan, Kongrede belirli bir çoğunluğun dış yardım konusundaki tutumunu, Başkan Johnson'un uygulamakta olduğu dış politika karşısındaki memnuniyetsizliklerinin bir ifadesi olarak yorumlayanlar da vardır. 8 Ağustosta Cumhuriyetçi Partinin, Cumhurbaşkanlığı için aday seçtiği Richard Nixon da dış yardımların aleyhinde bulunan politikacılar arasında yer almaktadır. Programın Kongrede müzakeresi sırasında, Cumhuriyetçi parti mensubu milletvekilleri ve senatörler Nixon'un fikrini sormuşlardı. Nixon, o zaman kendilerine, Hükümetin istediği dış yardım ödenegini kesebildikleri kadar kesmeleri... tavsiyesinde bulunmuştu. Başkanlık adaylığına seçildiği gün yaptığı konuşmada, dünyanın geri kalmış ve muhtaç ülkelerine yardım etmek ve onları kalkındırmak sorumluluğunun yalnız Amerika'nın sırtına yüklenemeyeceğini; kültürleri ileri ve iktisadî imkânları mevcut diğer varlıklı memleketlerin de bu yardım çalışmalarına katılmaları gerektiğini.. ifade etmiştir.

Beyaz Saraya doğru yola çıkmış olmakla beraber, Nixon'un Kasım ayında yapılacak seçimi kazanıp kazanamayacağı belli değildir. Cumhurbaşkanı seçildiği takdirde, Amerikayı yıllardır taşımakta olduğu dış mükellefiyetlerden tamamen alıkoyacağını söylemek mümkün olamaz. İkinci Dünya Savaşı senelerinde milyonlarca insan birbirleriyle boğuşurken (Tek Dünya) anlayışını Wendel Willkie'nin dili ile bütün insan-

lğa maletmeğe çalışmış bir Amerikayı ondokuzuncu yüz yılın Monroe Doktrini'ne döndürmek veya iki Dünya Savaşı arasındaki devrede Amerikalıyı etkilemiş olan infiraticılık siyasetine benzer bir tutum içerisinde dünya hadiselerine seyirci bir hale getirmek bugün artık düşünülemez. Fezanın keşfi araştırmaları yapıldığı, nükleer enerjiyi dizgin altına alan bir tekniğin geliştirildiği çağda, fiziki ve sosyal yapısı ile yer yüzünün her köşesi her milleti yakinen ilgilendirecek bir mahiyet kazanmıştır. Amerika gibi bir büyük ülke; en ileri sanayie ve en yüksek ekonomik güce sahip bir memleket, politikacılarının bir kısmı istemese dahi, dünya ile ve dünyanın her meselesi ile ilgilenmeğe mecbur bulunmaktadır.

Başka ülkelere yardım edip etmemeği Amerikalı vergi mükellefinin sırtına daha fazla bir yük yükleyip yüklememe meselesi olarak değerlendirilen dar görüşlü politikacılara karşılık; dünyanın neresinde olursa olsun insan topluluklarının asgarî bir geçim kolaylığına kavuşturulmaları suretile yer yüzüne nisbi bir huzur sağlamak hususunda Amerika'ya büyük bir sorumluluk düştüğünü kabul eden devlet adamlarının çoğunlukta olduğuna inanmaktayız. Atlantik Beyannamesini hazırlayan ve her insanın konuşmak, ibadet etmek, ihtiyaçlardan kurtulmak ve korkusuz yaşamak hürriyetlerine kavuşturulmasını bugünkü Birleşmiş Milletler Kuruluşunun temel prensipleri haline getiren Roosevelt'i; İkinci Dünya Savaşında yıkılan Avrupayı yeniden yapmak ve geri kalmış ülkeler halklarını geçim sıkıntılarını hafifletmek amaçlarıyla Marşal Plânını ve Truman Doktrinini dünya üzerinde uygulama cesaretini göstermiş olan Truman'ı; ve nihayet kısa süren cumhurbaşkanlığı devresini Amerika içerisinde sosyal sınıf farklarını kaldırmak ve ırk ayrımını önlemek için giriştiği çetin mücadelelerle ve dünya üzerinde komünizmin yayılmasını durdurmak hususundaki büyük ve başarılı gayretlerle doldurmuş olan Kennedy'yi bugünkü insanlık ve yarının nesilleri unutmıyacaklardır. Amerikalıların kendileri de, büyük idealistler olarak tarihte yer alan bu devlet adamlarını ve onların fikirlerini her zaman hatırlamak durumundadırlar.

1969 yılı dış yardım programında büyük ölçüde kesintiler yapılmış olmasına rağmen Amerikanın dünyaya karşı sorumluluğunu idrâk eden devlet adamları ve politikacıların mevcudiyeti ilerisi için yine iyimser olmağı gerektirir. Nitekim, 9 Ağustos tarihinde Los Angeles şehrinde bir konuşma yapmış olan Dışişleri Bakan Yardımcısı Kastenbah, yirmi yıldır Amerikanın dış ülkelere yapmakta olduğu askerî ve iktisadî yardımların dünyanın güvenliği ve geri kalmış ülkelerin kalkınmaları yönlerinde çok olumlu sonuçlar verdiğini söylemiştir. Kendi güvenliği ve ekonomik gelişmesi için Amerikanın bu yardımlara devam etmek zorunluğunda olduğunu kaydeden Kastenbah, yardım yapılan memle-

ketlerin her zaman ve mutlaka Amerikanın dış siyasetine uygun bir siyaset takip etmelerinin beklenemeyeceğini; her devletin kendi millî menfaatine uygun bir yolda yürümek hususunda serbest olduğunu belirtmiş ve Amerikalıların bu gerçeği anlamalarını ve kabul etmelerini istemiştir.

Dış yardımların, yardımı yapan, yardım alan ve üçüncü taraf memleketler itibarile çeşitli tesir sahaları; siyasi, sosyal ve ekonomik bir çok yönleri vardır. 1969 programının aldığı son şekli, bugün Amerikanın dış politikasını etkileyen sebeplerle ve Amerikan halkının karşılaştığı sosyal meseleler ve içinde bulunduğu mânevi hava ile izah etmek isabetli bir hareket olacaktır. İkiyüz milyonu aşmış nüfusu ve 1968 takvim yılında nüfus başına isabet edeceği tahmin edilen yıllık (4.250) dolar gelirle Amerika, en yüksek refah seviyesini temsil eden bir büyük devlettir. Lâkin, ırk kavgaları yüzünden bugün Amerikan halkı büyük bir huzursuzluk içindedir. Siyah-beyaz mücadelesi aynı zamanda sosyal sınıflar arası çatışmalar niteliğini taşımaktadır. Bölge bölge, şehir şehir hadiseler birbirini kovalamakta, kanlı kavgalar yaygın bir hal almaktadır. Amerika'da cahil, işsiz ve fakir bir kimse bırakmamak üzere yeni bir sosyal ve iktisadî düzen kurulmasını isteyenler Federal Devletin bu uğurda çok daha geniş çalışmalar yapması gerektiğini ileri sürmektedirler. Zenci liderler, siyahlara sadece eşit medenî haklar sağlamakla yetinilemeyeceğine, bu insanları asgarî bir eğitim imkânına, devamlı iş bulma ve insan gibi yaşama güvenliğine kavuşturmanın zarurî olduğuna da işaret etmektedirler. Sağlık, Eğitim, Sosyal Güvenlik ve Çalışma Daireleri için 1969 yılı bütçesine konulan 18 milyar dolar ödeneğin yeterli olmadığından şikâyet edilmektedir. Öte yandan, çok büyük masrafları gerektiren Viet-Nam Harbi dolayısıyla 72 milyar dolar ödenek ayrılmış olan Savunma Bakanlığı bütçesi de geniş tenkitlere yol açmıştır. Artan masraflar karşısında kaç yıldır bütçeler açık vermektedir. Amerika'nın enflasyon tehlikesile yüz yüze bulunduğu endişesini ifade edenler az değildir. Bu sebeplerle Hükümetin kazanç ve gelir vergilerini % 10 nisbetinde artırmak üzere hazırladığı ve bir vergi reformu olarak adlandırdığı zam kanunu taraftar bulmuş ve nisbeten kolaylıkla Kongreden geçmiştir. Yüksek gelir ve kazanç guruplarını müteakki nisbetlerle daha yüksek ölçülerde vergi ödemeğe mecbur eden zam kanunu bir kısım parlamento üyelerince memnuniyetle karşılanmıştır. Özel şahıslar için Temmuz ayından itibaren, Kurumlar için Ocak/1968 ayından itibaren yeni nisbetler üzerinden vergi ödenmesini zorunlu kılan zam kanunu, 62 milyon vergi mükellefini şumulü içirisine almaktadır. Enflasyonu önlemek amacile başvurulmuş zam tedbiri, büyük çoğunluğu itibarile Amerikan vatandaşlarını memnun etmemiştir. Ne de olsa, umumî istihlâkin azalmasında âmil olacağı ve eko-

nomide bir duraklama meydana getireceği ileri sürülmektedir. Halk, devlet masraflarının kısılması hususunda politikacılar üzerine baskı yapmaktadır. 1968 yılı da Amerika'da genel seçim yılıdır. Ancak, Hükümetin iktisadi ve mali müşavirleri, Federal Devlet bütçesinde yer alan ödeneklerin iç bünyede harcanacak paralar olarak yine ekonomiyi besleyeceğini; bu sebeple bütçede büyük ölçüde tasarrufa gitmenin tehlikeli olacağını ifade etmektedirler. 1967 yılında uygulanan dış yardım programında, yardım alan memleketlerin aldıkları paraların % 96 nisbetinde büyük kısmını yatırım malzemesi ve sınai maddeler satın almak üzere Amerika içinde kullandıkları belirtilmekte, yardım ödeneğinin Amerikan ekonomisi üzerindeki olumlu etkisine işaret edilmektedir.

Hükümetle birlikte bir çok aydınlar da Amerika'nın dış dünya ile ilişkilerinin azaltılması değil, her gün biraz daha artırılması gerektiği kanısındadır. Ancak, seçime girmemeğe karar vermiş olan Başkan Johnson, Kasım ayında seçimi kazanacak yeni cumhurbaşkanına 20 Ocak, 1969 tarihinde idareyi devredecektir. Geri kalan beş aylık idare devresini, iç ve dış olaylar karşısında bir nevi idarei maslahât politikası ile savuşturmak istediği tahmin olunuyor. 1969 yılının ve gelecek yılların meselelerini varsın kurulacak yeni hükümet halletsin!...

Seçimlerden sonra Temsilciler Meclisi ve Senato yeni bir devre için daha serbest çalışma havasına kavuşacaklardır. Zamana ve belirecek zaruretlere göre bütçede ve dış yardım programında değişiklikler yapılması ve ek ödenekler verilmesi imkân dahilindedir. Yıllardır süregelen Viet-Nam Harbi durdurulabilir ve olumlu bir sonuca bağlanırsa, bu hadise gerek Amerika'da ve gerek dünya üzerinde geniş bir ferahlık yaratacaktır. Harp için göze alınan büyük masraflara nisbetle çok daha mütevazı sayılabilecek ölçülerde iktisadi yardımların devam ettirilmesini beklemek hatalı bir inanış sayılmaz. Bu itibarla, Amerika'nın dış yardım politikasını 1969 yılı için kabul edilmiş olan programın dar açısından değerlendirmenin doğru olmayacağı kanısındayız.

SERMAYE PİYASASININ TANZİMİ ve TEŞVİKİ HAKKINDA KANUN TASARISI'NA DAİR

Alparslan ALAGÖZ

Sermaye Piyasasının kurulma ve geliştirilmesi, kalkılabilmemiz açısından son zamanlarda büyük önem kazanmış ve bir de kanun tasarısı hazırlanmıştır. Bu tasarı halen komisyonlardan geçmiş olup Meclisin kış döneminde müzakeresi beklenmektedir. Tasarı, konuya olan yakın ilgisi itibariyle Türkiye Sınai Kalkınma Bankası Mali Tahlil Başkanı Alparslan Alagöz tarafından tetkik edilerek, ana hatları aşağıdaki makalede özetlenmiştir. BANKA Dergisi

Sermaye Piyasasının teşkil ve teşviki gayesile hazırlanan kanun tasarısı, tasarrufların menkûl kıymetler yolu ile yatırım alanına akmasını hedef almakta ve bunun için de, gerekli ortamın ve organların kurulması, emniyetle işlemesi ve ilgili işlemlerin denetlemesini sağlam esaslara bağlamaya çalışmaktadır.

Bu gayenin tahakkuku için yeni hükümler getirilmekte ve yürürlükteki bazı kanunlarda da gerekli değişiklikler öngörülmektedir.

Kanunun şumulüne; halka açık anonim şirketler, aracı kuruluşlar, yatırım ortaklıkları ve mevcut veya kurulacak olan anonim ortaklıklardan halka açılmak isteyenler, girmektedir.

Halka açık A.Ş. ler yolu ile otorize sermaye sistemi (authorized capital) ve değiştirilebilir tahviller (convertible bonds), geniş tatbik imkânı bakımından, bir yenilik olarak, getirilmektedir.

Tasarıda, kanunun şumulüne giren müesseselerin tarifleri de verilmektedir. Buna nazaran, halka açık A.Ş.; bu kanun hükümlerine göre kurularak hisse senetlerini halkın alacağı şekilde satışa arzeden anonim ortaklıklar ile Türk Ticaret Kanunu hükümlerine göre kurulmuş olup da hisse senetlerini aynı şekilde satışa arz ederek kanundaki şartları yerine getiren anonim ortaklıklardır.

Aracı kuruluşlar; halka açık anonim ortaklıkların hisse senedi ve tahvil çıkarmak suretile sermaye toplamalarına tavassut eden gerçek ve tüzel kişilerdir. Yatırım ortaklığı ise, konusu sadece menkul kıymetler portföyü işletmek olan ve ancak değişir sermayeli halka açık A.Ş. şeklinde kurulan ortaklıklardır.

Tasarıya nazaran, halka açık A.Ş. lerin belli başlı hususiyetlerini şöylece özetleyebiliriz:

- 1) Hisse senetlerinin en az % 51'i hamiline muharrer olacaktır.
- 2) Hisse senetlerinin itibari değeri asgari TL. 100.- veya yüz liranın tam katı olacaktır.
- 3) Halka açık A.Ş. ler, çıkarılmış sermayelerinin % 25 ini aşmamak kaydile hisse senetlerini, oy hakkından yoksun, temettüden veya tasfiye bakiyesinden imtiyazlı hisse alacak nitelikte çıkarabilecektir.
- 4) Halka açık anonim şirketler esham ve tahvilâtı için borsaya kotasyon mecburiyeti vardır.
- 5) Halka açık A.Ş. ler müseccel sermayelidirler. (authorized capital). Yönetim kurulu statü gereğince tesbit edilen tavan sermayeye kadar artırıma yetkili kılınmıştır. Bu şirketlerde başlangıç sermayesi bir milyon TL. dan aşağı olmayacaktır.
- 6) Ortak adedi (50) den az olamaz.

Tasarı, halka açık A.Ş. leri kuruluş bakımından, Ticaret Kanununun dan tamamen ayırmış ve taahhüt veya belirli bir nisbette ödeme olmadan sadece 100.000.- TL. lık bir teminat akçesi yatırılması ve diğer şartların da yerine getirilmesile tüzel kişilik kazanılmasını ve bundan sonra hemen hisse senedi çıkarılarak paranın halktan toplanmasını öngörmüştür. Bu sebeple paranın, halktan hisse senetlerinin satışı yolile, toplanabilmesi için altı aylık bir süre konulmuştur. Bu altı aylık sürede başlangıç sermayesi olarak tesbit edilen meblâğın hisse senetlerinin halka satılması yolu ile toplanması öngörülmüştür. Fakat bu husus sağlanamadığı ve ortaklığın elinde bir miktar hisse senedi kaldığı takdirde başlangıç sermayesini tamamlamak için gerekli meblâğın ortaklığa sağlanması hususunun ya kurucular veya bir aracı kuruluş tarafından taahhüt edilmesi icap eder. Bu şekilde, tasarıda, Amerikan hukukundaki underwriting müessesesinden yararlanılmak istenmekte ve bu müessesese hukuken Memlekete sokulmuş olmaktadır.

Ortaklık, Sermaye Piyasasını Denetleme Komisyonunun izninden sonra ticaret siciline tescil ile tüzel kişilik kazanır. Hisse senetleri tüzel kişiliğın kazanılmasından sonra satışa arz edilir.

Başlangıç sermayesinin tamamen toplandığı, Sermaye Piyasasını Denetleme Komisyonunca tesbit edildikten sonra, ortaklığa, işletme

faaliyetine başlama belgesi verilir. Bu belge ticaret siciline tescil ve ilân olunur.

Aracı kuruluşun taahhüdü ile ilgili olarak burada kaydı gereken bir husus şudur:

Aracı kuruluş, sermaye toplama süresinin sonunda taahhüdü sebebiyle ortaklığın hisse senetlerine sahip olabilir. Bu takdirde, sermaye toplama hedefine erişmiş ve pay sahiplerinin menfaatleri korunmuş olmakla beraber, aracı kuruluşun veya kurucuların elinde fazla miktarda hisse senedinin kalması bazı mahzurlu neticeler tevliid edebilir diye düşününen kanun vazı; aracı kuruluşu başlangıç sermayesi toplama süresinin sonunda, taahhüdü sebebiyle sahip olduğu hisse senetlerini gereken en kısa zamanda halka devretmek için gayret sarfetmeğe ve elindeki senetlerin durumu hakkında, işe başlama sermayesi toplama süresinin bitiminden itibaren her iki ayda bir Sermaye Piyasasını Denetleme Komisyonuna gerekçeli bir rapor vermeğe mecbur tutmaktadır. Ayrıca, aracı kuruluş veya kurucuların bu yol ile sahip buldukları hisse senetlerinin genel kurul toplantılarında kendilerine sağladığı oy sayısının çıkarılmış sermayeye tekâbül eden bütün oyların (1/5) ini geçmiyeceği şartı konulmuş bulunmaktadır. (Madde 17).

Tasarıya göre, Türk Ticaret Kanununa göre kurulmuş veya kurulacak anonim ortaklıkların halka açılmaları mümkündür. Halka açılmada esas, ortaklık hisse senetlerinin halka arzedilmesi olduğu için, tasarı, bunun ne şekilde yapılacağını gösteren bir «halka açılma plânını» nın hazırlanmasını ve ana sözleşmenin değişik şekli ile beraber ticaret siciline tescil ve ilânını öngörmektedir. Halka açılma için merci, Sermaye Piyasası Denetleme Komisyonu'dur. Komisyon müracaatı müsbet kabul ettiği takdirde «Halka Açılma Belgesi» ni verir. (Madde 18).

Tasarının 22-27 ci maddelerinde, halka açık anonim ortaklıkların denetlenmesi ile ilgili olarak ortaklık denetçilerinin nitelikleri, seçim ve azilleri, görevleri, yetkileri, yönetim kurulu ile ilişkiler ve sorumlulukları teferruatlı bir şekilde ele alınmıştır.

Tasarının getirdiği yeni bir müessese de Sermaye Piyasasını Denetleme Komisyonudur. Tasarıda bu komisyon; sermaye piyasasının millî ekonominin gereklerine ve tasarruf sahiplerinin yararına, güvenlik ve kârlılık içinde çalışmasını sağlayacak tedbirleri alan özellikle halka açık anonim ortaklıkların kuruluş ve işleyişlerini denetleyen, menkûl kıymetlerin çıkarılmasında gerekli bilgilerin aleniliğini sağlayan, menkûl kıymetlerin halka arzında yardımcılık eden aracı kuruluş ve yatırım ortaklıkları gibi kuruluşları denetleyen ve sermaye piyasasile ilgili gerek bu kanun, gerek diğer kanunlar ve bunlara ilişkin tüzüklerde kendisine verilecek görevleri yerine getiren kuruluş olarak tarif edilmektedir.

Bu komisyon, Başbakanlığa bağlı olacak ve beş üyeden kurulacaktır. Komisyon Başkanı, Maliye Bakanlığının teklifi üzerine Bakanlar Kurulu tarafından tayin olunacaktır. Komisyonun diğer üyeleri Adalet Bakanlığı, Ticaret Bakanlığı, T. C. Merkez Bankası ve Türkiye Ticaret Odaları, Sanayi Odaları ve Ticaret Borsaları Birliği tarafından kendi teşkilâtlarından seçilerek teklif edilmeleri üzerine Bakanlar Kurulunca tayin edilecektir.

Komisyonun görev ve yetkileri (Madde - 29) esas itibariyle üç gurup altında toplanmaktadır.

1) Düzenleme yetkisi : uygulamada açıklık ilkesini sağlamak amacıyla, halka açık A.O. lar için genel ve özel mahiyette esaslar tesbit etmek ve bunları tebliğlerle duyurmak,

2) Tevdi edilen bilanço ve kâr zarar hesapları ve yıllık raporları ve diğer belgeleri inceleyip elde ettiği sonuçları değerlendirmek, lüzum gördüğü takdirde ortaklığın dikkatini çekmek ve ortaklık mali durumunda tehlikeli sayılacak tezahürlerin tesbiti halinde durumu Borsa makamlarına bildirmek, (bu suretle, Komisyonun Borsa ile birlikte çalışması sağlanmakta, durumu kötüye giden ortaklıkların duyurulması suretile halkın aldanması ihtimâli önlenmek istenmektedir).

3) Kanun ve ana sözleşme hükümlerine ve özellikle işletme mevzuuna aykırı durum ve işlemleri görülen ortaklıkların halka açılma işlemlerini geçici olarak durdurmak ve bu ortaklık veya organları aleyhine mahkemededen başkaca tedbirler istemek veya bunlar aleyhine sorumluluk ve fesih davası açmak,

Komisyonun işleri, Başkana bağlı bir büro tarafından yürütülür. Burada, yeter sayıda işletme iktisadî ve muhasebe uzmanı ile hukukçu raportörler istihdam olunur (Madde 31).

Aynı maddeye göre gerektiği takdirde, geçici süreler için mukaveleli yerli ve yabancı uzmanlar çalıştırılabileceği gibi, münferit olaylar hakkında yerli ve yabancı uzmanlardan mütalâa da alınabilir.

Bölümün başında, yenilik olarak getirilen aracı kuruluşlar ve yatırım ortaklıklarının tasarısındaki tarifleri verilmişti. Tasarının 32 ci maddesinde, aracı kuruluşların faaliyette bulunabilmeleri için, Sermaye Piyasasını Denetleme Komisyonundan «aracılık belgesi» almaları şart koşulmuştur. Bu belge, aracı kuruluşun tavassut etmek suretile yükleneceği sorumluluğun azami miktarını gösteren bir belgedir. Aynı madde de aracı kuruluşların taşıyacağı nitelikler ile faaliyetlerinin tüzükte tesbitedileceği belirtilmektedir.

Tasarının yatırım ortaklıkları ile ilgili 33-35 ci maddelerine göre ise, yatırım ortaklıklarının ticaret unvanlarında «değişir sermayeli yatırım ortaklığı» ibaresinin bulunması şarttır. Bu ortaklıklar, çıkardıkları hisse senetlerini geri almak veya tekrar satışa çıkarmak yolu ile

de çıkarılmış sermayelerini azaltıp çoğaltabilirler. Yatırım ortaklıklarının başlangıç sermayesi (10) milyon TL. dan aşağı olamaz ve çıkarılmış sermayesi bu miktarın altına düşemez. Yatırım Ortaklıkları kurucu hisse senedi ve tahvil çıkaramazlar.

Yatırım ortaklığı, çıkarılmış sermayesinin % 5 den fazlasını bir tek ortaklığın hisse senetleri ve tahvillerine yatıramayacağı gibi, hiç bir ortaklığın sermayesinin % 12 den fazlasına da katılamaz.

Yatırım ortaklığı, katıldığı bir ortaklıkta % 9 dan fazla oy hakkına sahip olamaz. Tasarının 35 inci maddesine göre; yatırım ortaklıklarının bu kanunla vazedilen esaslar dışındaki faaliyetleri Türk Ticaret Kanunu ve Tüzükte belli edilecek esaslara tabidir.

Yatırım ortaklıkları ile ilgili bu maddelerin gerekçesinde aşağıdaki açıklamalar yapılmaktadır:

«Amerika, İngiltere ve Kara Avrupası Memleketlerinde yatırım kuruluşları, çeşitli şekillere bürünmektedirler. Bunlardan en faydalı şekilde çalışabilenler değişir sermayeli olanlardır. Karışıklıklara sebebiyet vermemek amacı ile, yatırım ortaklıklarının ancak değişir sermayeli anonim ortaklık şeklinde kurulabilecekleri öngörülmüştür. Ayrıca bu ortaklıkların halka açıklık niteliğine de sahip olmaları aranmıştır.

Bu ortaklıkların ciddi bir şekilde çalışabilmeleri için, asgari fonlara sahip olmaları gerektiği gözönüne alınarak başlangıç sermayesinin 10 milyon liradan az olamayacağı esası kabul edilmiştir.

Yegâne faaliyeti menkul kıymetler portföyü işletmek, diğer bir deyişle ortaklarından, kendi hisse senetleri karşılığı topladığı fonları, diğer anonim ortaklıkların çıkardıkları senetlere yatırmak olan bu ortaklıklar tahvil çıkaramazlar. Diğer taraftan, portföyün işletilmesinden elde edilen meblâğların da bu portföyün satın alınmasına katılmış olan, diğer bir deyişle sermayeye fon sağlamış olan pay sahiplerine dağıtılması, araya «hizmet erbabı» namı altında başkalarının girmemesi de bu ortaklıkların nitelikleri arasındadır. Bu sebeple, yatırım ortaklıklarının kurucu payı veya intifa senedi çıkarmaları yasaklanmıştır.

Bir taraftan işletme konusunun özelliği, diğer taraftan değişir sermayeli olması, bu ortaklıklar hakkında özel tedbirler alınmasını gerekli kılmaktadır.

Bu sebeple :

a) Halkı aydınlatma ve uyarma bakımından, ünvanlarında «değişir sermayeli yatırım ortaklığı» ibaresinin bulunması aranmış,

b) Bir taraftan rizikoyu dağıtma açısından, bir ortaklık senetlerine kendi sermayesinin ne kadarını yatırabileceği, diğer taraftan yatırım şirketi niteliğinden çıkıp, idareye hakim olma peşinde koşması için, yatırım yaptığı ortaklıkta sermaye veya oyların ne kadarı-

na sahip olabileceği hususlarında azami hudutların tesbiti yolu ile kısıtlamalar yapılmıştır»

Tahvil ihracı bakımından halka açık A.Ş. lere mevcut Ticaret Kanunu hükümlerine nazaran bir serbesti tanınmış olduğu görülüyor. Tasarının 38 ci maddesine göre, halka açık A.Ş. lerin çıkaracakları tahvillerin miktarı çıkarılmış sermaye ile bilançoda görünen yedek akçeleri toplamından varsa zararların indirilmesinden sonra kalan miktarla sınırlandırılmıştır. Tahvil çıkarma yetkisi ana sözleşme ile yönetim kuruluna devredilebilir.

Tasarı, sermaye piyasasının teşkil ve teşviki gâyesile bazı, «Mali ve Ekonomik Tedbirler» de getirmektedir. Bunları aşağıdaki şekilde özetleyebiliriz:

1) Tasarının 46 ncı maddesile halka açık A.Ş. lerin herbirinin menkûl kıymetlerinden bir takvim yılında elde edilen faiz, temettü ve ikramiyelerin 250.- TL. sı gelir vergisinden istisna edilmiştir. Bilindiği üzere, Gelir Vergisi Kanununun 22 nci maddesinde, mevduat ve özel alacaklar karşılığında bir takvim yılında alınan faizlerin 200.- TL. sı gelir vergisinden istisna edilmiştir. Tasarı, getirdiği yeni hükümle, istisnayı sermaye piyasasının temel vasıtaları olan esham ve tahvilât gelirlerine'de teşmil etmektedir.

2) Tasarının 47 nci maddesinde, halka açık A.Ş. lerde sadece elde edilen menkûl sermaye iradının tevkifata tabi olduğu belirtilmektedir. Tasarı bu hükümle, halka açık A.Ş. lerin vergi yüklerinin hafifletilmesini öngörmekte ve sadece fiilen dağıttıkları menkûl sermaye iratları üzerinden vergi tevkifatı yapmalarını, dağıtılabılır kârlarının vergi tevkifatına tabi tutulmasını sağlamaktadır. Bu suretle, inkişafı arzu edilen halka açık A.Ş. lerin yatırıma tahsis etmek üzere şirket bünyesinde bıraktıkları kârlar vergi dışı bırakılmış olmaktadır.

3) Tasarının 48 inci maddesi, diğer A.Ş. lerde menkûl sermaye iradi vergi tevkifatını % 20 den % 30'a çıkarmaktadır. Halka açık A.Ş. lerde dağıtılan iratlardan yapılan tevkifat ise % 20 olarak kalmaktadır. Diğer A.Ş. lerde umumî vergi yükünü % 35 olarak az bulan tasarı, şahıs şirketleri ile şahıs şirketi karakterindeki kapalı ve aile A.Ş. leri arasındaki adaletsizliği önleme ve halka açık A.Ş. leri teşvik etmek amacıyla bu hükmü getirmektedir.

4) Tasarı 49 uncu maddesile, mevduat kabul etmeyen yatırım bankaları ile yatırım ortaklıklarını, Kurumlar Vergisi Kanununun 8/1 maddesindeki iştirâk kazançları istisnasına ait iştirâk nisbeti ve süre şartlarının dışında tutmuştur. Diğer bir deyişle bu müesseseler için, iştirâk kazançları istisnasından faydalanılmasına dair, % 10 sermayeye iştirâk ve bu iştirâkin kuruluş anında ve bilançodan en az bir yıl önce olması şartları aranmayacaktır.

5) Tasarının vergicilik yönünden getirdiği diğer bir teşvik tedbi-ri de «mevduat kabul etmeyen yatırım ve kalkınma bankaları ile sigorta ortaklıklarının halka açık anonim şirketlere iştirâklerinden elde edecekleri kârların gider vergisinden istisna edilmiş» olmasıdır. Tasarının bu istisna hükmü ile ilgili 50 nci maddesinin gerekçesi şöyledir:

«Bu madde, sermaye piyasasının teşekkül ve inkişafında önemli bir rol oynayacak olan halka açık anonim ortaklıklara yatırım bankaları ve sigorta şirketlerinin yapacakları iştirâklerden sağlayacakları kârların gider vergisinden istisna olunmasına dairdir.

Bilindiği üzere 6802 sayılı Gider Vergileri Kanununun 28. maddesine göre banka ve sigorta şirketleri bütün muameleleri, bu arada iştirâklerinden sağladıkları kârları üzerinden % 20 nisbetinde Banka ve Sigorta Muameleleri Vergisine tabidirler.

Halka açık anonim şirketlerin tesis ve gelişmesini sağlamak ve diğer şirketlerin bu nevi ortaklıklar vasfına yönelmesini teşvik etmek üzere, adı geçen banka ve ortaklıkların bunlara iştirâklerinden sağladıkları kârların bu vergiden istisna edilmesi gerekli bulunmuştur.

Ayrıca, yatırım ve kalkınma bankası vasfında olmıyan diğer bankaların kaynaklarının, vergi istisnasından faydalanmak maksadiyle, bu şekilde iştirâklere tahsisini önlemek ve bankaların ihtisaslaşmasını sağlamak bakımından, yatırım ve kalkınma bankaları dışındaki bankalar bu istisnanın şumulüne alınmamıştır.

Ancak, sigorta şirketlerinin sahip buldukları fonların gayrimenkul yerine sınaî yatırımlara yöneltilmesini sağlamak üzere sigorta şirketleri bu istisnanın şumulüne alınmış bulunmakadır.

Bahis konusu hükümlerle, yatırım ve kalkınma bankaları ve sigorta şirketlerinin halka açık anonim ortaklıklara iştirâki teşvik edilmiş ve bunların gelişme şartları hazırlanmış olmaktadır.»

6) Tasarının 51 nci maddesile T. C. Emekli Sandığı Kanununda, özel sektöre dahil şirketlerin menkûl kıymetlerine daha çok yatırım yapabilecek tadiller yapılmış, ayrıca sermaye piyasasının gelişmesinde yararlı olması bakımından sanayi sektörüne kredi vermek ve iştirâk etmekte ihtisas sahibi olan kalkınma ve yatırım bankaları veya bu bankaların kefâletiyle diğer sermaye şirketleri tarafından çıkarılan ve en az Devlet Tahvili kadar faiz getiren tahvillere sandığın yatırım yapabilmesini mümkün kılan hükümler getirilmiştir.

7) Tasarının 52 nci maddesile, İşçi Sigortaları Kurumu kanununda da, kaynaklarını sanayi sektörünün finansmanına daha kolay akmasını sağlayacak ve dolayısıyla sermaye piyasasının gelişmesinde yardımcı olacak değişiklikler yapılmıştır. Bu tadilâtın gerekçedeki izahı şöyledir:

«İşçi Sigortaları Kurumu Kanununun 20 nci maddesine göre; Kurum bir banka aracılığı ile ve 1961 den itibaren ayrılan karşılıklarının % 10'üne kadar bir miktarı, 5 yıl vade ile birinci derecede ipotek karşılığında ve gayrimenkul değerinin en çok % 35 ine kadar sanayi sektörüne kredi olarak verebilmektedir. Bu kredinin Kurum tarafından değil, Bakanlar Kurulunca tayin olunacak banka veya bankalarca yapılması ve Kurumun bu bankalara mevduat yatırması sigortacılık bakımından daha uygun bulunduğundan, madde buna göre değiştirilmiş ve yine sermaye piyasasının geliştirilmesi için Kurumun, özel sektöre ait sanayii finanse etmek üzere kurulan ve kurulacak kalkınma ve yatırım bankaları tarafından çıkarılan ve en az Devlet Tahvili kadar faiz getiren 5 ilâ 10 yıl vadeli tahvillere yatırım yapabilmesi derpiş edilmiştir. Bu konulara Kurum, yedek akçelerinin % 10 una kadar olan bir meblâğı tahsis edebilecektir».

8) Tasarının 53-54 cü maddelerile, Bankalar Kanununun kredi hadleriyle ilgili 38 inci ve iştirâklerle ilgili 48 inci maddelerinde, halka açık A.Ş. leri teşvik edecek tadiller yapılmıştır. Buna göre; Bankalar Kanununun 38 inci maddesinin 2'nci fıkrasında bahis konusu olan ve bankaların ödenmiş sermaye ve ihtiyatlarının % 25'i nisbetince verilebilen krediler, bundan böyle belli sahalarda çalışan halka açık anonim şirketlere verilebilecek ve ayrıca bankaların en az % 25 sermayesine sahip oldukları iştirâklerine verebildikleri hudutsuz krediler yine belli sahalarda çalışan halka açık anonim şirket şeklindeki iştirâklerine verilebilecektir. Kredi yoluyla teşviki öngörülen sahaların ihracat, imâlât sanayii, turizm ve enerji olarak tesbiti uygun görülmüştür. Ayrıca bankaların bundan sonra kuracakları iştirâklerinin yalnız halka açık anonim şirket şeklinde olması kabul edilmiştir.

9) Tasarının 55 inci maddesile 4060 sayılı Kanunun 5072 sayılı Kanunla değiştirilen birinci maddesi yürürlükten kaldırılmakta ve bu suretle ortaklıkların, Türk Ticaret Kanununa göre ayırmak mecburiyetinde buldukları kanunî ihtiyatların Devlet Tahvillerine yatırılması mükellefiyeti kaldırılmış olmaktadır. Getirilen bu yeni hükümle, ortaklıklara, ihtiyatlarını işletmelerinde serbestçe kullanabilmek imkânı sağlanmaktadır.

Ana hükümlerini özetlemeğe çalıştığımız Sermaye Piyasasının Tanzimi ve Teşviki Hakkında Kanun tasarısının biran önce kanunlaşmasını, Yurdumuz kalkınması bakımından zaruri görmekte ve temenni etmekteyiz.

KISIM II: TÜRKİYE'DE BANKA İŞTİRÂKÇİLİĞİNİN BUGÜNKÜ DURUMU

1 — Bankacılığımızda İştirâkçiliğin Payı :

Türk bankacılığını tüm olarak ele aldığımızda iştirâkçiliğin yan bir faaliyet olduğu ve iştirâkçilik politikasının bankacılığın esas faaliyetleri ile ilgili politikalar içinde yürütüldüğü iddia edilebilir. Ancak kuruluş kanunları ve amaçları itibarile iştirâkçiliğe öncelik vermek zorunda olan bankalarda ayrıca bir iştirâk politikasının bulunduğunu söylemek mümkündür. Fakat son yıllarda bankalar piyasasında beliren mevduat toplama, iştirâk dışı plâsman ve bankacılık hizmetlerindeki açık rekâbet, iştirâkçiliği esas gaye edinmek görevi içinde bulunan bankaların da banka piyasası kurallarına boyun eğmelerini gerektirmiştir.

Şimdi ilk olarak Türkiye'de iştirâkçiliği, asli veya yan faaliyet olarak önemsemiş başlıca bankalarımızın öz kaynakları ile iştirâklerini karşılaştıracğız.

(İlişik tablo I) de görüldüğü üzere, iştirâkçiliğe nisbî olarak en fazla önem vermiş 10 bankanın 1961-66 yılları arasında öz kaynaklarına oranla iştirâkleri değişik değerler arz etmiştir. Kuruluşları itibarile iştirâkçiliği ön plânda tutmak görevine bağlı olan Etibank ve Sümerbank gibi bankalardan meselâ Sümerbank'ın iştirâklerinin toplam bilânço değerleri bu bankanın öz kaynaklarının üstündedir. Bu bankanın öz kaynaklarını aşan iştirâklerini hangi kaynaklarla finanse ettiği hususunu daha sonraya bırakarak öz kaynaklardan ne kastettiğimizi açıklayalım.

Gerek bankaların yıllık raporlarında ve gerekse Bankalar Birliğinin her yıl neşrettiği ve bankaların yıllık durumlarını toplu olarak inceleyen raporlarda öz kaynaklara, yatırılmış sermaye, ihtiyatlar toplamına ilâveten karşılıklar da dahil edilmektedir. Bu karşılıkların öz kaynaklara ithâli bunların bir gizli ihtiyat olduğunu düşünmemizi gerektirir ki, bu doğru değildir. Zira, bunlar bankacılık risklerini karşılama fonlarıdır ve Türk bankacılığı aşağıda göreceğimiz gibi yüksek riskle çalışan bir piyasa düzeni içindedir. Bu sebeple meselâ adı geçen karşılıkların iştirâklere yatırılabilir fonlar şeklinde yorumlanması mümkün değildir. Bundan dolayı biz Tablo I'de öz kaynak olarak yatırılmış ser-

(*) Bu makalenin ilk kısmı Ağustos/1968 sayımızda yayınlanmıştır.

maye + Bankalar Birliği raporlarında Pasif'de ihtiyat akçesi olarak gösterilen ihtiyatları kabul ettik.

Diğer taraftan özel bankalar gurubunda başta İş Bankası olmak üzere, Yapı ve Kredi Bankası, Akbank ve T. Ticaret Bankası öz kaynaklarının kaydadeğer bir oranını iştirâklere yatırmış bulunmaktadır. T. İş Bankası 1961 de öz kaynaklarının % 160,2 sini iştirâklarine yatırmış iken 1966 da bu oran 118,8 e düşmüştür. Buna sebep öz kaynaklarının artış hızının iştirâklarinkinden fazla oluşudur. Nitekim (İlişik Tablo II) de görüldüğü üzere 1961-66 arası iştirâkleri 100 den 167 ye çıkarken öz kaynakları 100 den 226 ya çıkmıştır. Bu demektir ki, bu bankanın iştirâkçiliğinde mutlak bir artış olmuştur. Fakat öz kaynaklarındaki artış oranı iştirâklerindeki artış oranının üstünde olduğundan iştirâkçilikte nisbi bir gerileme kaydetmiştir. Bu nisbi gerilemenin sebepleri üzerinde daha sonra duracağız.

Yapı ve Kredi Bankasının ise aynı devrede iştirâklarinin öz kaynaklarına oranı % 47,2 den % 63,8'e yükselirken 1961 de 100 olan iştirâkleri 1966 da 253,5 a yükselmiş, buna mukabil 1961 de 100 olan öz kaynakları 1966 da 186,4 e çıkmıştır. Bu demektir ki, adı geçen banka, bu devre zarfında özkaynaklarının gitgide artan bir oranını iştirâkçilikte kullanmıştır. Akbank'da iştirâklarinin nisbi artışı daha da şiddetlidir. Nitekim bu bankanın iştirâklarinin öz kaynaklarına oranı 1961 de % 26,3 iken, 1966 da bu oran % 50,8'e çıkmış, buna muvazi olarak da, 1961 de 100 olan iştirâkleri 1966 da 303 e yükselmiştir. Oysa ki, öz kaynaklarındaki artış 1961 de 100 den 1966 da 156 ya varmıştır.

Özel teşebbüs ilkelerine göre idare edilen ve tablolarımızda 6-10 sıralarında görülen bankaların öz kaynaklarının her yıl artan bir yüzdesini iştirâkçilikte kullandıkları ortaya çıkmaktadır. Yalnız T. İş Başkasında görülen nisbi gerileme bu bankanın iştirâkçiliğinin önemini düşürmemektedir. Zira, Tablo I de görüldüğü gibi 1966 da 329,251 milyon lira ile bu banka iştirâkçilikte kendi gurubu içinde mutlak olarak başta gelmektedir.

Özel amaçları olan ve özel teşebbüs ilkelerinden meselâ kâr maksimizasyonu yanında sosyal faydanın maksimizasyonu ilkesine de bağlı kalmak zorunda bulunan ilk 5 banka içinde İştirâkçilikte Sümerbank başta gelmektedir. Nitekim, bu bankanın 1961'e nazaran 1966'da öz kaynakları hemen aynı kaldığı halde, öz kaynaklarına oranla iştirâkleri 1961 de %119,1'e 1966 da %192,2'ye yükselmiştir. Buna mukabil bu bankanın öz kaynaklarında 1961-66 yılları arasında hiç bir artış olmadığı söylenebilir. Bu demektir ki, bu banka aynı devre zarfında öz kaynakları değişmediği halde, iştirâkleri öz kaynaklarının 1966 da iki misline çıkmıştır.

Aynı tipte diğer bir banka olan Etibank ise, 1961 de öz kaynaklarının % 60 ını iştirâklere tahsis ettiği halde, bu oran 1966 da % 99,7'e

çıkıştır. Buna mukabil aynı devre zarfında öz kaynaklarındaki artış % 100 den 129'a çıktığı halde, iştirâklerdeki artış 100 den 219,3'e yükselmiştir. Neticede bu bankada da öz kaynaklara nisbetle işi râkçiliğın zaman içinde artan bir seyir gösterdiği söylenebilir.

Aynı gurutpa olduğu halde iştirâkçiliğı ikinci plânda kalması gereken T. C. Ziraat Bankası ve T. Emlâk ve Kredi Bankasının 1961-66 yılları arasında öz kaynaklarına oranla iştirâklerinde şu değışmeler meydana gelmiştir: Ziraat Bankasının 1961 de iştirâkleri öz kaynaklarının % 16,9'u iken 1966 da bu oran % 25,2'e yükselmiş, öz kaynaklarındaki artış bu devrede 100 den 139'a çıkarken iştirâklerde ki artış 100 den 207,4'e varmıştır. Neticede Ziraat Bankasının da öz kaynaklarına oranla iştirâkçiliğının arttığı söylenebilirse de 1966 da iştirâklerinin öz kaynaklarının ancak % 25 ini teşkil ettiğini ileri sürmek suretile bu bankanın diğelerine nisbetle iştirâkçiliğinin daha düşük bir önem arzettiğı iddia edilebilir.

Emlâk ve Kredi Bankasının iştirâkçiliğinde ise nisbî bir gerileme göze çarpmaktadır. Nitekim bu bankanın 1961 de iştirâkleri öz kaynaklarının % 40,9'unu teşkil ederken 1966 da bu oran % 32,4'e düşmüştür. Aynı şekilde öz kaynakları aynı devrede 100 den 150'e çıkarken, iştirâkleri 100 den 119,5'a yükselmiştir.

2 — İştirâklerin Finansmanı.

a) Öz Kaynakların Sabit Kıymetler ve İştirâklere Oranı.

Bankaların iştirâkçilikte kullandıkları kaynakların ortaya çıkarılabilmesi için iştirâkçilik gibi uzun vadeli yatırımlara rakip olan sabit sermaye yatırımlarını da tetkik etmek lâzımdır. Nitekim yukarıda ele aldığımız bankaların öz kaynaklarının normal olarak **Sabit Sermaye** kalemlerine ve **İştirâklere** ne oranda tahsis edildiğini görmek konumuzun ilginç bir tarafını teşkil etmektedir.

Bilindiğı üzere, bankaların gayrimenkul gibi sabit sermaye yatırımları Bankalar Kanununca alt ve üst tavanlarla tesbit edilmiştir. Ancak, Türkiye'de 1950'lerden bu yana şehir rantlarının süratle yükselmesi dolayısıyla bankaların arsa, gayrimenkul edinme politikalarını bu rantlardan pay almak gayesi içinde ele almak lâzımdır. Bu sebeble bankalarımız Bankalar Kanunundaki üst tavana formel olarak sadık kalmakla beraber açık kapıları zorlayarak gayrimenkul edinmeye hız vermişlerdir. Bu sebeple öz kaynakların kullanımında sabit kıymetlerin iştirâklere büyük râkip olduğu söylenebilir. Ayrıca lüks banka yapılarının mevduat toplamada müessir olduğu kanaatinin yerleşmiş olduğu banka sistemimizde yüksek inşaat maliyetlerine katlanıldığını da hatırlayacak olursak, sabit sermayeye yapılan yatırımların kârın çoğaltılmasına çeşitli yollardan hizmet ettiği kanaatinin hakim olduğunu görürüz. Diğeler

taraftan Türkiye’de bankaların istediği tipte bina yapıp bankalara bu binaları kiraya veren şahıs ve müesseselerin mevcut bulunmaması ve mevduat toplamak için rantın süratle yükseldiği caddelere çıkmak zorunluğu dolayısıyla de, bankaların gayrimenkul edinme politikası çelişmelere düşmüştür. Zira fonları gayrimenkul alımı ve inşaatında kullanmak yerine başka işlerde kullanmak daha kârlı olduğu halde, bankalar bu yolda devamlı ısrar etmişlerdir. Nitekim, rantların devamlı yükselmesi, bankaların ise, gayrimenkul üzerine spekülâtif hareketlere girmesinin adetâ imkânsız olması dolayısıyla, değer yükselmelerinin getirebileceği kârlar realize edilememekte ve fakat gizli birer ihtiyat olarak kalabilmektedir. Bu sebeple gayrimenkul edinme hernekadar kendi başına kârlı bir iş değilse de, kiralama alternatifinin bulunmaması, mevduat toplamak için yüksek rantlı caddelere çıkmak zorunluğu ve nihayet yükselen rantlarda gizli ihtiyatlar teşkili imkânı, bankacılığımızda gayrimenkule sermaye tahsislerini ihtiyacın çok üstüne çıkarmış bulunmaktadır. Bu durumda öz kaynakların kullanılmasında, aşağıda göreceğimiz gibi iştirâkçiliğin esas gaye olduğu bankalar hariç, diğer bankalar sabit sermaye yatırımlarına öncelik vermiş durumdadırlar.

(İlişik Tablo III) de iştirâkçiliği önemli olan başlıca bankaların öz kaynakları, iştirâkleri ve sabit kıymetleri ve iştirâkler ile sabit kıymetlerin öz kaynaklara oranları belirtilmiş bulunmaktadır.

Bu tabloya göre şu sonuçlar çıkarılabilir:

Daha evvelki kısımda ele almadığımız Denizcilik Bankası aslında deniz nakliyatını amme hizmeti kurallarına göre yürütmek görevini deruhde etmiş olmakla beraber bir anonim şirket şeklinde organize edilmiştir. Fakat bu banka daha evvel geçirdiği değişmeler dolayısıyla henüz kâr maksimizasyonu ilkesine bağlı bir kuruluş haline gelememiştir. Gelmesine lüzum olup olmadığını burada münakaşa edecek değiliz. Ancak adı geçen bankanın sabit kıymetleri içinde bankanın esas faaliyeti olan deniz nakliyatı vasıtaları da dahil edilmiştir. Bu itibarla 1966 yılı rakamı olarak görülen sabit kıymetler içinde 650 milyon civarında tutan nakliyat vasıtaları çıkarıldıktan sonra geri kalan 500 milyon civarındaki sabit kıymetler bize bu bankanın diğerleri ile mukayese imkânını verecek rakamı teşkil edecektir. Fakat asıl önemli olan bu Bankanın aşağı yukarı esas görevini ifa için görevli olan nakliyat vasıtalarına yakın diğer sabit kıymetleri olmasıdır. Bu konuda yeterli incelemeyi daha sonraya bırakarak bu bankanın iştirâkler ve sabit kıymetler toplamınının öz kaynakları 100 kabul edildiğinde 238,6’ya çıktığını söylemekle yetineceğiz.

Etibank’ın sabit kıymetleri ise özellikle bankacılığa tahsis edilmiş sabit kıymetlere ilâveten müesseselerin de sabit kıymetlerini ihtiva et-

mektedir. Fakat bu açıklama bu bankanın iştirâkleri ve sabit kıymetler toplamının öz kaynaklarının iki mislinden biraz fazla olduğunu işaretlememize mani değildir.

Sümerbank'ın sabit kıymetlerinin öz kaynaklarının ancak % 5,2 sini kapsaması bu sabit kıymetler olarak yalnız bankacılık faaliyetine tahsis edilen sabit kıymetlerin gösterilmiş olmasındandır. İştirâklere ait sabit kıymetler iştirâklerin içindedir. Fakat bu bankanın da öz kaynaklarının iki misline yaklaşan bir iştirâk ve sabit kıymetler toplamına sahip olduğu bir gerçektir.

Özellikle bankacılıkla iştigâl eden Ziraat Bankası ise öz kaynaklarının ancak yarısını iştirâkleri ve sabit kıymetlerde kullanmış görünmektedir.

T. Emlâk ve Kredi Bankası ise öz kaynaklarının % 77 sini iştirâklere ve sabit kıymetlere yatırmış bulunmaktadır. Bu banka halka mesken inşaatı ve mesken kredisi vermekle görevlendirilmiş olduğundan sabit kıymetler arasında henüz halka devretmediği meskenler de yer almaktadır.

Özel bankalardan Akbank ise, diğer özel bankaların yolunda giderek öz kaynaklarının üstünde iştirak ve sabit kıymetlere sahip olagelmıştır. Gerçekte özel bankaların gayrimenkul edinme politikaları kamu sektörü bankalarına nisbetle daha elâstikidir. Ayrıca özel bankalar mevduat toplama yönünden birbirleriyle amansız bir mücadeleye girişmişlerdir. Bu sebeple gayrimenkul edinme, rantların süratle yükselmelerinden faydalanma ve bir nevi gizli ihtiyat teşkili yanında mevduat toplama için şube açma politikasının da bir gereği olmaktadır. Diğer özel bankaların da durumu Akbankdan farklı değildir. Yalnız T. İş Bankası öz kaynaklarının % 184'üne ulaşan iştirâk ve sabit kıymetler toplamı ile özel bankaların başında gelmekte ve genel sıralamada da Sümerbank'ın arkasından dördüncü gelmektedir. Bu bankanın 1966 yılındaki 180,5 milyon sabit kıymete sahip bulunması şube sayısındaki gelişmenin bir neticesi sayılabilmekle beraber ilerde göreceğimiz diğer bazı sebeplere de bağlı kılınmak gereklidir.

b) İştirâklerdeki ve sabit kıymetlerdeki artış ile mevduat artışının mukayesesi

Banka sistemimizde öz kaynak artışları yanında öz kaynakları bağlayan sabit kıymetlere yatırım artışı ve iştirâklerdeki artışlar daha hızlı olunca ve genellikle öz kaynakları aşan iştirâk ve sabit kıymetler ile karşı karşıya gelince, ilk akla gelen soru farkın finansmanında hangi kaynağın kullanıldığıdır. Buna da hemen verilecek cevap bu kaynağın

mevduat olduğudur. Ancak, risk karşılıklarının bu risklerin ortadan kalkmasıyla gerçek anlamda öz kaynak teşkil edeceğini söyleyebileceğimizden, henüz riske bağlı bulunan karşılıkların sabit kıymetler ve iştirâkler gibi Aktif kalemlere yatırılması mevcut riski bazı hallerde düşürücü ve bazı hallerde de arttırıcı bir netice verecektir. Bu itibarla bizim öz kaynak olarak kabul etmediğimiz karşılıkların sabit sermaye ve iştirâklerin finansmanında kullanıldığını iddia ederek mevduat kaynağına aynı maksatlar için müracaat edilmediğini doğrulamak isteyen bankalar bulunabilir.

Kanaatimize göre bankalarımızda bugünkü hukukî şekli ile vadeli ve vadesiz mevduat arasında kaynak olarak bir fark yoktur. Zira vadeli mevduat uzun vadeli finansman kaynağı sayılamaz: vadeli oluşunun müeyyidesi yalnız % 6,5'a kadar yükselen faizdir. Buna karşılık bankalarımızda devamlı bir mevduat artışı öngörüldüğü veya garanti edildiği müddetçe bunun meselâ % 25'ini uzun vadeli finansman kaynağı olarak kabul etmek doğrudur. Bu itibarla bankalarımızın öz kaynaklarının üstünde iştirâkçiliği, iştirâkler şayet gerçek anlamda yatırım özelliğini taşıyorsa taşarrufun yatırıma çevrilmesinde bankaların aktif bir unsur olma vasfının en belirli bir örneğidir.

Ancak, bazı bankaların öz kaynaklarının sabit kıymetler çıktıktan sonra geriye kalan değerinin çok üstünde iştirâkçilik yapmaları ve aradaki farkı toplam mevduatının % 50 sinden de fazlasını kullanmak suretile kapamaları çok tehlikeli neticeler vermiştir ve her an verebilir. Diğer taraftan iştirâkler arasında bir risk dağıtımını yapmayan ve bütün iştirâklerini riski çok yüksek olan işletmelere yapmış olan bankaların mevduatla iştirâk finansmanı politikaları Banka Sistemizi devamlı sarsmıştır ve sarsmağa devam edecektir.

Şimdi (İlişik Tablo IV) teki verilere göre mevduat kaynağının iştirâklerin finansmanında 1961-66 yılları arasında oynayabildiği rolü araştıracacağız.

İlk olarak ele aldığımız Etibank'ın iştirâkler ve sabit kıymetlerindeki artışın mevduat ve öz kaynaklardaki artışın çok üstünde olduğunu ve bu sebeple başka finansman kaynaklarına müracaat edildiğini kabul etmemiz gerekir. Zaten bu banka, görevleri dolayısıyla kalkınma plânları çerçevesinde Devlet Yatırım Bankasından kendisine munzam kaynaklar temin edilmektedir. Ayrıca aynı banka, iştirâk kârlarını iştirâklerine öz kaynak olarak bırakmak politikasını da güttüğü için iştirâklerdeki artışın finansman kaynağı olarak iştirâk kârlarını da ele alabiliriz. Yalnız kârlarla ilgili hususları daha ileriye bıraktığımız için böyle bir karara varmak için henüz zaman erkendir.

Sünerbank için de Etibank için söylenenler tekrar edilebilir. Bu bankada da mevduat ve öz kaynak artışı iştirâklerdeki ve sabit kıymetlerdeki artışı karşılayacak nitelikte değildir. Bu bankanın da iştirâklerdeki artışlarını iştirâklerde otofinsman suretile karşıladığını ve buna muvazi olarak dış kaynaklara müracaat ettiğini söyleyebiliriz. Ziraat Bankasında ise durum bambaşkadır. Bu devre zarfında mevduatı ve öz kaynaklarındaki artış 3,5 milyara yaklaşmaktadır. Buna mukabil iştirâkler ve sabit kıymetlerdeki artış ancak 225 milyon liradır. Bu durumda adı geçen bankanın iştirâklerinin finansmanında öz kaynaklarını kullanmakla yetindiği söylenebilir. Adı geçen bankanın bu bol kaynaklarla neden iştirâkçiliğe daha fazla önem vermediğini ileride iştirâkçilikteki rantabilitenin araştırılmasında konu edeceğiz.

T. Emlâk ve Kredi Bankası da iştirâklerini öz kaynaklarla finanse edecek durumda gözükmektedir. Mevduat kaynağını iştirâkçilik de kullanmak ihtiyacında olmadığı ortadadır. Ancak iştirâkçiliğindeki gelişmenin neden çok yavaş ve hatta ehemmiyetsiz olduğunu araştırmak gerekir ki bunu da ileride yapacağız.

Akbank özel bankalar içinde bu devre zarfında iştirâkçilikte en yüksek büyüme hızına sahip banka olarak görülmektedir. Nitekim bu devre zarfında iştirâkleri % 303 artmıştır. Sabit kıymetleri de aynı oranda bir artış göstermiştir. Öz kaynaklardaki artış iştirâklerdeki artışı karşıladığından sabit kıymetlerdeki artışı gösteren 31 milyon liranın süratle yükselmiş bulunan mevduatla finanse edildiği anlaşılmaktadır. Bu bankanın ileride görüleceği gibi öz kaynak ve iştirâk rantabilitesi diğerlerinden yüksek olduğu için iştirâkçilikte olduğu kadar diğer faaliyetlerde de hızla gelişebileceğini ispat eden göstergeler mevcuttur denebilir.

T. Ticaret Bankası iştirâkçilikte pek kaydadeğer bir gelişme göstermemiştir. Buna mukabil iştirâkçilik ve sabit kıymetlerdeki artışın öz kaynaklardaki artışın üstünde olması hasebile mevduat kaynağını bu iki yatırımı finanse etmek için kullandığı ortaya çıkmaktadır. Garanti Bankası da aynı durumdadır. Yalnız daha ileride göreceğimiz gibi bu iki bankanın iştirâk rantabilitesi çok farklıdır. Bu itibarla asıl hükme varmak, ancak, rantabilite konusu ele alındıktan sonra mümkün olmaktadır.

T. İş Bankası ise bu devre zarfında öz kaynaklarının üstünde bir iştirâk ve sabit kıymetler artışı kaydetmiştir. Mevduatın hızla gelişmesi ve bu bankanın halk nezdindeki itibarı sayesinde mevduat kaynağının iştirâklerde kullanılması mümkün olmuştur, denebilir. Yapı ve Kredi Bankasında da durum nisbî olarak pek farklı değildir. Ancak bu bankanın mevduat kaynağına İş Bankasına nisbetle daha az müracaat ettiği söylenebilir. Fakat bunun nedenlerini iştirâk rantabilitelerini karşılaştırdıktan sonra ancak ortaya çıkarmak mümkün olacaktır.

Tablo : II
Türk Banka Sisteminde 1961—66 Yılları Arası
İştirâklar, Sabit Kıymetler ile Mevduat ve Öz Kaynak
Artışlarının Mukayesesi
(Rakamlar «000» ilâvesiyle okunacaktır.)

	1961	1966	Artış Farkı	Artış Oranı %
Etibank :				
İştirâklar	256.504	552.629	296.125	219
Sabit kıymet.	83.704	586.987	503.221	701
Mevduat	103.269	207.492	104.222	201
Öz kaynak.	429.354	554.274	124.919	129
Sümerbank :				
İştirâklar	619.490	1.144.441	524.951	185
Sabit kıymet.	14.717	31.164	16.447	212
Mevduat	91.730	133.267	41.537	145
Öz kaynak	584.278	595.536	11.257	101
T. C. Ziraat Bankası:				
İştirâklar	113.650	235.730	122.079	139
Sabit kıymet.	123.120	225.428	102.308	183
Mevduat	2.504.648	5.722.046	3.217.397	229
Öz kaynak.	671.001	934.516	263.514	139
T. Emlâk Kredi Bankası :				
İştirâklar	137.961	164.938	26.976	120
Sabit kıymet.	166.996	226.497	59.500	136
Mevduat	594.674	754.154	159.480	128
Öz kaynak	337.012	507.631	170.618	150
Akbank :				
İştirâklar	8.557	25.929	17.371	303
Sabit kıymet.	14.595	45.804	31.209	313
Mevduat	223.959	1.083.211	859.516	484
Öz kaynak	37.470	50.699	18.229	156
T. Ticaret Bankası :				
İştirâklar	10.606	12.841	2.235	122
Sabit kıymet.	17.531	33.105	15.576	187
Mevduat	324.756	663.875	339.118	204
Öz kaynak	26.842	36.828	9.986	137
T. Garanti Bankası :				
İştirâklar	10.410	16.615	6.205	160
Sabit kıymet.	12.346	23.971	11.625	193
Mevduat	163.631	381.449	217.818	232
Öz kaynak	19.932	27.057	7.124	135
T. İş Bankası :				
İştirâklar	197.129	329.251	132.120	167
Sabit kıymet.	76.523	180.663	104.139	236
Mevduat	2.194.914	5.015.590	2.820.675	228
Öz kaynak	122.227	276.523	154.295	226
Yapı ve Kredi Bankası :				
İştirâklar	27.664	70.228	43.563	254
Sabit kıymet.	56.923	88.892	31.969	157
Mevduat	908.886	1.910.600	1.001.713	193
Öz kaynak	58.562	110.003	51.441	186

Tablo : III

**Bankacılık Faaliyetleri Dışında İştirakçiliğe En Fazla
Önem Vermiş Bankaların 1966 Yılı Rakkamları Üzerinden Öz Kaynakları ile
İştirak ve Sabit Kıymetlerinin Mukayesesini Gösterir Tablo**

(Rakamlar «000» ilâvesiyle okunacaktır.)

Bankalar	Öz Kaynaklar (1)	İştirakler (2)	Sabit Kıymetler (3)	2/1		3/1		2+3/1	
				(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)
Denizcilik Bankası	500.788	57.408	1.135.427	11,4	227,2	238,6			
EtiBank	554.274	552.629	586.987	99,7	105,9	205,7			
Sümerbank	595.536	1.144.441	31.164	192,2	5,2	197,4			
T.C. Ziraat Bankası	934.516	235.730	225.428	25,2	24,1	49,3			
T. Emlâk Kredi B. Akbank	507.631	164.938	226.497	32,4	44,6	77,0			
T. Ticaret Bankası	50.699	25.929	45.804	50,8	90,3	141,1			
T. Garanti Bankası	36.828	12.841	33.105	34,8	89,8	124,6			
T. İş Bankası	27.057	16.615	23.971	61,5	88,4	149,9			
Yapı ve Kredi Bankası	276.523	329.251	180.663	118,8	65,3	184,1			
	110.003	70.228	88.892	63,8	80,8	144,6			

Tablo : IV

İştirakçiliği Önemli olan Bankaların 1961 — 66 Senesi Mevduat Durumu
(Rakamlar «000» ilâvesiyle okunacaktır. 1966 yılı 100 itibar edilmiştir.)

	1961		1962		1963		1964		1965		1966	
	Tutar	Nisbet	Tutar	Nisbet	Tutar	Nisbet	Tutar	Nisbet	Tutar	Nisbet	Tutar	Nisbet
Etlbank												
Toplam M.	103.269	101.783	98,5	144.688	140,1	160.626	155,5	170.058	164,7	207.492	200,9	
Tas. M.	69.654	71.173	102,1	92.029	132,0	100.095	143,6	125.419	180,0	159.995	229,5	
Sümerbank												
Toplam M.	91.730	80.078	87,3	97.788	106,6	136.592	148,9	123.738	134,9	133.267	145,2	
Tas. M.	55.906	58.433	104,5	63.525	113,6	70.993	127,0	91.378	163,5	106.185	189,9	
I.C. Ziraat Bankası												
Toplam M.	2.504.648	3.150.752	126,0	3.428.941	137,1	4.083.221	163,3	4.785.191	191,3	5.722.040	228,8	
Tas. M.	1.015.190	1.236.774	121,8	1.661.408	163,9	2.009.702	198,0	2.728.755	268,8	3.570.393	351,7	
I. Emlâk Kredi Bankası												
Toplam M.	594.674	417.828	70,2	446.094	75,0	568.365	95,5	638.828	107,4	759.154	127,6	
Tas. M.	447.200	221.078	49,4	238.284	53,2	291.289	65,1	342.234	76,5	412.013	92,1	
Akbank												
Toplam M.	223.959	259.674	115,8	413.705	164,7	497.999	222,3	742.419	331,4	1.083.211	483,8	
Tas. M.	161.461	185.253	114,7	242.998	150,5	321.458	199,0	487.909	302,1	731.313	452,8	
T. Ticaret Bankası												
Toplam M.	324.765	382.613	117,8	413.705	127,3	424.538	133,8	549.050	169,0	663.875	204,4	
Tas. M.	202.197	226.902	112,2	263.796	130,4	275.565	136,2	333.130	164,7	426.925	212,6	
Garanti Bankası												
Toplam M.	163.631	168.352	102,5	188.338	114,8	206.058	125,6	283.555	172,9	381.449	232,6	
Tas. M.	114.668	124.120	108,2	149.507	130,3	157.839	137,6	215.650	188,0	294.458	256,7	
T. İş Bankası												
Toplam M.	2.194.914	2.539.312	115,4	2.773.343	126,0	3.265.486	148,5	4.130.056	187,7	5.015.590	228,0	
Tas. M.	1.312.061	1.612.483	122,8	1.878.467	143,1	2.288.305	174,4	3.000.469	228,7	3.609.160	275,0	
Yapı ve Kredi Bankası												
Toplam M.	908.886	1.014.563	111,5	1.082.517	119,0	1.094.779	120,4	1.402.882	154,3	1.910.600	210,2	
Tas. M.	682.634	756.715	110,8	826.029	120,9	818.945	120,0	1.008.569	148,0	1.318.068	193,0	

BANKALARDA BAZI MALİ TAHLİL ve İSTİHBARAT MES'ELELERİ HAKKINDA (*)

Necdet DURAKBAŞA

Mes'elelerin Şumülü ve «Öz varlık» Mefhumu ile İlgili Diğer Hususlar.

Dergide çıkan önceki iki yazımda ve bu yazıda Bankalarda karşılaşılan mali tahlil ve istihbarat mes'elelerinden ancak çok önemli bazılarına değinildiğini belirtmek isterim. İlk yazıda; istihbarat-mali tahlil işinin bankacılıkta ve bankacılığımızda yeri, uygulanan usuller, ikinci yazıda; işletmenin gerçek durumuna varmak için kullanılan mali tahlil nisbetlerinde ve kredi tesbitinde önemli bir mefhum olarak «özvarlık» tetkik edilmiştir. Şüphesiz, işletmelerin gerçek durumuna varmada karşılaşılan mali tahlil- istihbarat mes'eleleri bunlardan ibaret değildir ve bu yazıların amacı da - bir dergi sütunlarının elverdiği ölçüde - bunlardan ancak çok önemlilerini ortaya koymak olmuştur.

Burada iki hususa daha dokunmayı faydalı bulmaktayım:

1) Mali tahlil-istihbarat mes'eleleri hayli karışık mes'eleler olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu mes'elelerin tetkikinde en iyi usul, şüphesiz, yalnız anlatmak değil, belki daha çok, vak'alar vererek, mes'eleleri ve çözüm yollarını (ana kuralların uygulanışını) müşahhas kılmaktır. (**).

2) Ana kurallar işletmelerin bünyelerinin tetkikinde bize ışık tutmakta ise de, herşeyi vermemektedir. Bu kuralların her işletmeye ayrı ayrı uygulanması, her işletmede ayrı ayrı değerlendirilmesi, elde edilecek sıhhatli sonuçlar bakımından, daha büyük bir önem taşımaktadır. İstihbarat-mali tahlil elemanının gerçek değerini ortaya koyacak çalışmalar da bu çeşit çalışmalardır.

Gerçekten, mali tahlil nisbetlerinin herbirinin bir işletmeden ötekine (meşelâ bir sınaî işletmeden bir hizmet veya bir ticaret işletme-

(*) Bu etüdün önceki kısımları Temmuz, Ağustos/1968 sayılarında çıkmıştır.

(**) Bu yazı serisinden sonra, ileride, bu gibi çalışmalarımızı Dergi okuyucularına verebilmeği ümit etmekteyiz. (Yazarın notu)

sine) taşıdığı önem değişiktir. Bir tip işletmede önemli olan bir nisbet, diğerinde bir değer taşımayabilir. İşletmelerin hukuki bünyelerine göre de mes'eleler değişiktir. Bir hukuki yapıdaki işletmenin mes'eleleri diğerine uymamaktadır: şahıs işletme ve şirketleriyle, sermaye şirketlerinde olan farklar gibi. İşletmelerde Yurdumuza özgü mes'eleler de ortaya çıkmaktadır. (Otofinansman mekanizmasında, halka açık sermaye şirketlerinin bizde hemen hemen mevcut bulunmamasında olduğu gibi) Nihayet, aynı iş - faaliyet kolundaki işletmelerde bile zaman içerisinde değişiklikler olmakta, istihbarat - malî tahlil elemanı, ana kuralları uygulamada, bir işletmede kendini daha rahat hissederken, bir başka işletmede daha ihtiyatlı, daha dikkatli davranmağı tercih zoruyla kalmaktadır. Ve bir noktadan ötede de kredi kararcısı, istihbarat-malî tahlil elemanının gözönüne serdiği işletme bünyesinden faydalanmak ve gösterilen alternatifleri dikkate almakla birlikte, kredinin amacına göre kendi tercihini kullanabilmek imkânındadır. Örneğin, donmuş bir krediyi kurtarmak için kredi açan bir kredi kararcısı ile normal bir işletmeye kredi verecek kredi kararcısının görüş açısı farklı olacaktır. Herhangibir saikle (Bu saik hatta reklâm saiki dahi olabilir) projesi yapılmış ümitvar bir teşebbüse kredi açmada kullanılacak ölçülerle, yerleşmiş iş konularındaki işletmelere uygulanacak ölçüler elbetteki oldukça farklıdır. Kısa ve uzun vadeli kredi verecek kredi kararcılarının da görüş açılarında aynı şekilde farklar bulunacaktır.

Biraz daha belirli olabilmek için bir önceki yazımızın sonunda (*), ortaklarca işletmeye uzun vadeli olarak konulan fonların özvarlık içerisinde mütalâa edileceğine dair kuralımızı çeşitli işletmeler ve durumlar için gözden geçirelim. **Ortaklarca verilen uzun vadeli fonlar malî tahlil nisbetlerine yolda etkileyecektir?**

Ortaklarca sağlanan bu gibi fonlar mütedavil kıymetler (kasa + bankalar + 1 yıl içinde nakde çevrilmesi mümkün olacak ve mevcutlar) in finansmanında kullanılmış ise, işletme sermayesi (mütedavil kıymetler toplamı — kısa vadeli «bir yıl içinde ödenecek» borçlar) artacaktır. Bu fonların devamlı olarak işletmeye tahsisi keyfiyeti; devamlılık göstermesi, sabit ve bağlı yatırımlarda kullanılmış olması hallerinde kesin şekilde tesbit edilebilir.

Cari nisbet (mütedavil kıymetler toplamı/kısa vadeli borçlar) da yükselecektir.

Şayet bu fonlar, emtea mevcudu ve akreditifler dışında mütedavil kıymetleri beslemiş ise, likidite nisbeti [(mütedavil kıymetler toplamı -(emtea mevcudu + akreditifler)] de yükselmiş, olumlu yönde etkilen-

(*) Banka Dergisi, Ağustos/1968 sayısı, sahife: 23.

miş olacaktır. (Ama, derhal, mücerret likidite nisbeti yükselmesinin işletme için her zaman lehde mütalâa yürütmeğe imkân vermeyeceğini belirtmek lâzımdır. Gerçekten, işletmenin amacı «kâr» olduğuna göre, bu amacı ihmâl ederek, sadece likidite'nin yükseltilmesi elbette övünülecek bir durum olamaz.)

Öteyandan, yukarıda sözü edilen nisbetler bakımından fonların ortak ya da ortak dışı olması değil ve fakat süreleri önemlidir. Yani, fon ortak dışı olsa da, uzun vadeli ise, bu nisbetleri olumlu şekilde etkileyebilir. Yine ister ortak, ister ortak dışı fon olsun, ister kısa ister uzun vadeli olsun, sağlanan fonlar ticari alacakların satışlara nisbetini, stok devir sür'atini etkileyebilir.

Ortakların uzun vadeli fonlarının özvarlığa dahil edilmesinde, «özvarlık» in sözkonusu olduğu nisbetler (borçlar toplamının maddi özvarlığa nisbeti, maddi özvarlığın devir sür'ati = net satışlar/maddi özvarlık, maddi sabit kıymetlerin maddi özvarlığa nisbeti, blânço kârının maddi özvarlığa nisbeti) şüphesiz doğrudan doğruya etkilenmiş bulunacaktır.

Gerçekten, işletmeye tahsis edilmiş uzun vadeli ortak fonlarını özvarlık olarak değerlendirmeye isek; öz ve yabancı kaynak ayırımını ifade eden borçlar toplamının maddi özvarlığa nisbeti hatalı bir sonuç verecek ve işletme yabancı kaynağa fazla yaslanmış görünecektir. İşletme verimliliğini aydınlayabilecek maddi özvarlığın devir sür'ati ise, olduğundan daha yüksek ve olumlu görünecektir. Sabit kıymetlerin ne ölçüde özkaynak fonları ile karşılandığını belirten maddi sabit kıymetlerin maddi özvarlığa nisbeti olumsuz yönde etkilenmiş olacaktır. Nihayet, kârlılığı (rantabiliteyi) ortaya koyan bilânço kârı/özvarlık nisbeti sebepsiz yere olduğundan yüksek görünecektir.

Burada, ortaklar tarafından konulan fonların bir faaliyet döneminde - kısa süreli de olsa - kullanılması ile ilgili olarak, mali tahlil nisbetlerinin etkilenişini, bu kullanılma ölçüsünde değerlendirecek bir teknik geliştirilebildiği takdirde, bu fonların dahi dikkate alınması görüşünde olduğumuzu belirtmek isteriz. Gerçekten, meselâ, rantabilite nisbetinde, kısa vadeli de olsa faaliyet dönemini etkileyen ortak fonlarını bu etki ölçüsünde dikkate almak faydalı ve lüzumludur.

Öteyandan, ortakların uzun süredir işletmeden çekip iade etmedikleri paraları (ortak borçlarını) da, aynı düşüncelerle, özvarlıktan düşmek lâzım gelecektir. Gerek işletmenin ortaklara borçlarında, gerekse ortaklardan olan alacaklarında «uzun süre» kıstasını, bir yılı geçen bir süre olarak nitelendirmek uygundur.

Yukarıdaki açıklamalardan sonra şu soruları cevaplamamız gerekecektir:

1) Özvarlık bir bakıma özsermayeye karşı gelen bir mefhum de-

gil midir? Eğer öyle ise, özvarlık'ın neden «aktif kıymetlerin hesaplanıp, değerlendirilip ondan borçlar düşüldükten sonra kalan varlığı ifade ettiği» söylenmiştir.

Bu sorunun cevabı; daha önce de (*) kısaca verilmişti. Fakat, daha fazla açıklanmasında fayda vardır. Önce de belirttiğimiz gibi, işletmeye tahsis edilen özsermaye, hemen değişikliklere uğramakta ve bu değişiklikler (faaliyetler) sonunda kâr ya da zarar doğmaktadır. (Kaldı ki, kâr ve zararın doğru çıkarılıp çıkarılmadığı da ayrı bir mes'eledir.) Şu halde, belirli bir anda, özsermaye (işletmeye ayrılan diğer fonlar: ihtiyatları da içine alınırsa) özvarlığa eşit olacaktır. Şu şartla ki, işletme faaliyeti neticesi doğan aktif kalemlerdeki kıymet yaratmaları veya kayıpları usulünce özsermaye kısmına intikâl ettirilmiş olsun. Ancak, bu deyimlerden «özsermaye» bilânçonun pasifi bakımından, «özvarlık» ise aktifi bakımından kullanılan bir deyim olarak nitelendirebilir. Varılmak istenilen amaç ve ana mefhum iyi gözetilir, kavranırsa, iki ayrı deyim kullanılmasındaki sakıncalar önlenilecektir. Ve yine yeri gelmiş iken şunu da işaretlemekte fayda vardır: aslında işletmenin faaliyetini ortaya koyan aktif kalemler ve onlar arasındaki değişmelerdir. Pasif, sadece ve daha çok bir «denge» unsurudur. Yoksa, «sermaye» diye bir şeyi müşahhas kılan aktif kalemlerdir.

2) Özvarlık anlamında uzun vadeli ortak fonları ile ortak dışı fonların ayırımındaki sebep nedir? Yani, neden uzun vadeli ortak fonları özvarlığa dahil edilmektedir?

Buradaki varsayım; sermaye şirketleri de olsa, uzun vadeli ortak fonlarının «işletmenin kendi fonları» haline gelmekte olduğudur. Ve daha çok Yurdumuzda bunun önemi vardır. Çünkü, çoğu şirketlerimiz hâlâ birer aile şirkettir. Ortak şirketin kaderi ile tahsis ettiği (ödenmiş) sermaye ölçüsünde değil, - başka fonları da uzun süreli şekilde tahsis ederek - çok daha yakından ilgilenmektedir. Bu fonların devamlılık göstermesi, özellikle sabit ve bağlı yatırımlara gitmesi, ortağın bu fonları sermayeleştirme niyetinin bir ifadesi gibi kabul edilebilir. Ortak, bu fonları işletmeden çekmenin doğuracağı sakıncaları dikkate alarak, «kendi dalını» kesmek istemeyecektir.

Öteyandan, özellikle rantabilite nisbetinin hesabında, elde edilen kârda bu ortak fonlarının etkisi mevcuttur. Bu fonların işletmeye tahsisinin bir bedeli olmak gerekir. Bir başka deyişle, kârda bu gibi ortak fonlarının da bir payı olacaktır.

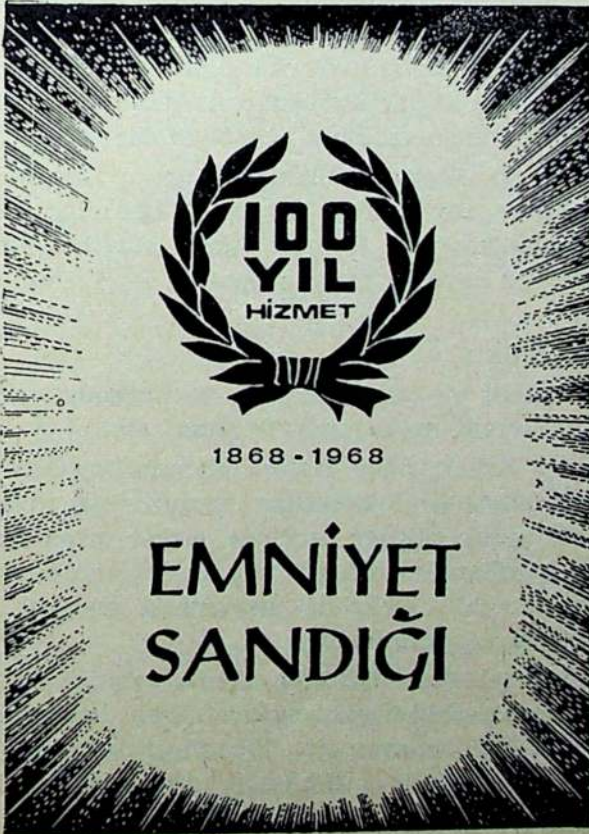
İşletmenin malî bünyesini ortaya koymak üzere yapılacak malî tahliller (nisbetler) açısından, işletmenin hukukî yapısı ne olursa olsun, uzun vadeli ortak fonlarının özvarlığa dahil edilmesi konusunda - görüldüğü üzere - hiçbir tereddüt yoktur. Ama, kredi tesbitinde dikkate alınacak özvarlık hesabında, hukukî engeller karşımıza çıkmaktadır.

(*) Banka Dergisi, Ağustos/1968 sayısı, sahife: 20.

Burada, sermaye şirketlerini, kesinlikle, şahıs firma ve şirketlerinden ayırmak gerekecektir. Kredi kararcısı, sermaye şirketlerinde, işletmenin ancak kendi malvarlığı (özvarlığı) ile krediye teminat olacağı hususunu gözden ırak tutamaz. Bu sebepten, sermaye şirketlerinde «krediye esas özvarlık» ın tesbitinde ortaklardan da sağiansa işletmeye ait olmayan tüm yabancı fonları özvarlıktan düşmek icap eder.

Şahıs şirketlerinde (kollektif şirketlerde) ise, işletmeye aevamlı olarak tahsis edilmiş fonları, bu fonların çekilmesinin şirketin tüm borçlarından icabında sorumlu olacak ortaklara vereceği zararı dikate alan ortakların böyle bir duruma imkân vermiyeceklerini düşünerek, krediye esas özvarlığın tesbitinde, özvarlığa dahil etmek mümkündür. Ama, ihtiyatlı bir bankacı özellikle işletmenin mali bünyesinin veya işkolunun yeteri kadar sağlam görülmediği hallerde, ilgili ortağın krediye kefâletini arayabileceği gibi, bu fonları kredi tesbitinde özvarlıktan da düşebilir. Buna da birşey denemez.

Demek oluyor ki, mali tahlil işi, - genel kuralları mevcut olmakla birlikte - her işletmeye göre bu kuralların uygulanıp yargıya varılmasını gerektiren bir çabayı öngörmektedir.

(Basın : 12244)

SERMAYE ŞİRKETLERİNDE DAĞITILMAYAN KÂRLAR

Bülend ÇORAPÇI
(Doğu Ticaret T.A.Ş.
Mali İşler Müdürü)

«Sermaye şirketlerinde dağıtılmayan kârlar» konusu, Ağustos/1968 sayımızda Nejat Gülen'in «Sınai anonim şirketlerde müseccel sermaye-özsermaye münasebetleri» yazısında ele alınmıştı. Bu defa, sermaye şirketlerinin gelişmesinde büyük önemi olan bu konuya, Bülend Çorapçı, bu husustaki Maliye Bakanlığı görüşü ve Danıştay kararlarını da vererek, bir başka yönden eğilmektedir. **BANKA**

Sermaye şirketlerince dağıtılmayıp gelecek yıllara intikâl ettirilen ya da «Fevkalâde ihtiyat akçesi, Yenileme fonu» gibi çeşitli isimler altında «munzam ihtiyat» tesisi veya «karşılık» ayrılması suretiyle şirket varlığı içinde bırakılan kârlar konusu; yıllardanberi İdare ile mükellefler arasında çeşitli anlaşmazlıklara sebebiyet vermiştir.

Maliye Bakanlığı -Hesap Uzmanları Kurulu Danışma Komisyonunun 19.8.1963 gün ve 124/7 sayılı kararında belirttiği gerekçeyi aynen kabul ederek yayınladığı ve Gelirler Genel Müdürlüğünün 29.2.1964 gün 2126/32-162-7082 sayısını taşıyan genelge ile tatbikata yön vermiş bulunmaktadır.

Bu emirde özetle :

«Tatbikata belirli bir yön verilmesi ve mükelleflerin de mutazarır olmamalarını temin maksadıyla bundan böyle:

1 — Sermaye şirketlerince Ticaret Kanunu ve Özel Kanunlarına veya şirket mukavelesine göre ayrılan kanunî veya ihtiyarî yedek akçelerle fevkâlâde yedek akçeler üzerinde, şirket ortakları ile komanditerlere muvazaalı yollardan tasarruf imkânı sağlandığı sabit olmadıkça bunların ortakların şahsî gelirleri meyanında menkul sermaye iradi olarak teklifi cihetine gidilmemesi;

2 — Yedek akçeler düşüldükten sonra kalan kârın kısmen veya tamamen şirketlerin yetkili organları tarafından dağıtılmamasına karar verilmesi halinde, dağıtılmayan kâr kısmının, mücerret ortakların rızaları ile şirket bünyesinde bırakıldığı gerekçesiyle ortakların gelir-

leri meyanında teklife tabi tutulmayıp dağıtılmama kararının muvazaaya müstenit olduğu, gerçekten dağıtılmamış gösterilen bu kârların örtülü yollarla ortaklarına dağıtılmakta bulunduğu veya çeşitli şekil ve suretlerle istifadelerine sunulduğu tesbit edildiği ahvalde, bu kârların dağıtılmış sayılarak şirket ortakları ve komanditerlerin şahsi gelirleri meyanında vergilendirilmesi;

uygun görülmüştür» denilmektedir.

Bu genelgenin çıkış tarihinden sonra, evvelce bu konuda yapılmış bulunan tarhiyat münasebetiyle Devlet Şûrasına intikâl eden davalar sonucunda verilen kararlarda:

«Ticaret Kanununun şirket anasözleşmesi dışında, ortaklar genel kurulu kararına müsteniden kârın şirket uhdesinde bırakılmasına cevaz vermekte olması itibariyle, ortakların herhangi bir sebeple kârın tevzi edilmemesine karar vermeleri, kendi ellerinde ve her zaman mümkün olup, dava konusu hadisede olduğu gibi, dönem kapandıktan ve şirketin bilânçosuna göre ortaklara isabet eden kâr hissesi belli olduktan sonra, şirket genel kurulunun 24.5.1960 tarihinde iradelerini serbestçe kullanarak, kâr hisselerini şirket uhdesinde bırakmalarının iradın ortaklar tarafından elde edilmediği yolunda kabulüne vesile olamayacağına; ortakların umumî heyet kararına karşı yetkili mahkeme nezdinde herhangi bir itirazda bulunmamış olmaları da bu kararın kendi istek ve ihtiyarlarına uygun olarak alındığına bir karine teşkil etmesine ve bu kararlara itirazın mümkün olması, hükümlerine uyulmasının zarurî bulunduğu yolundaki iddiayı çürütmekte bulunmasına; öteyandan ortakların kâr hisselerini kendi rıza ve muvafakatları ile şirket bünyesinde bırakmış olmaları muvacehesinde mameleklerinde o yıl için bir artış husule gelmediği yolundaki düşüncüyü haklı gösterecek mahiyette olmamasına binaen ister olağanüstü ihtiyat ve karşılık olarak ayrılmış bulunsun, ister sermaye tezyidi veya işin tevsi suretiyle olsun kanunî bir mecburiyete dayanmaksızın ayrılmış olan miktarların şerikler yönünden elde edilmiş sayılarak tarhiyata esas alınmasında bir kanunsuzluk yoktur.

Esasen aksi düşüncenin kabulü bu gibi yollardan vergi borçlarının teciline imkân vermek ve devlet alacağını akibeti meçhul duruma düşürmek olur ki, bunun ne hukuken ve ne de vergi mevzuatımız bakımından tecvizi mümkün değildir.

Her ne kadar Ticaret Kanununun hükümlerine göre, umumî heyet kararının hükmü şahsiyete izafesi mümkün ise de, Ticaret Kanunu ve vergi kanunları ayrı hukukî münasebetleri tanzim eden hukuk kaidelerini ihtiva etmekte olup birinin diğerine üstünlüğünü gerektiren bir hukukî esas da mevcut olmadığından, vergi ihtilâflarının Ticaret Ka-

nunu hükümlerine göre değil, Vergi kanunlarındaki özel hükümlere göre halledilmesi gerekir» gerekçesiyle şirket bünyesinde kalmış ve dağıtılmamış kârların ortaklarca «elde edilmiş» olarak mütaleesiyle vergilendirilmesi cihetine gidilmiştir.

Bir müddet sonra aynı gerekçe ile çıkmış bulunan emsali kararlara Daire Başkanı ile bir üye:

«Şirket umumi heyeti kararı ile tevzi edilmiyerek, ortaklık bünyesinde bırakılmasına Ticaret Kanununun 539/4 maddesi cevaz vermiş olup anılan maddede yer alan kârın kullanma şeklinin tayin yetkisine dayanılarak, kârın dağıtılmamasında kanuna aykırı bir cihet bulunmamaktadır.

Öteyandan Gelir Vergisi Kanununun 1 ve Vergi Usul Kanununun 19. cu maddeleri muvacehesinde, ortaklar yönünden ne hesabet ve ne de nakden elde etme bahis konusu değildir. Dağıtılmayan kârın muvazaalı yollarla ortaklara intikâl ettirildiği yolunda herhangi bir tetkikat da yapılmış değildir. Bu sebeple ortaklar yönünden elde etmenin vuku bulmaması sebebiyle..» çoğunluk kararına muhalif kalmışlardır (*).

İdare görüşünün kesin olarak belirlediği tarihten sonra çıkmış bulunan bu tip kararlar karşısında; Bakanlık, keyfiyetin Hesap Uzmanları Kurulu Danışma Komisyonunda bir kere daha görüşülmesini istemistir. Adıgeçen komisyonca konu yeniden görüşülmüş ve neticede 30.5.1966 tarihli ve 141 no. lu kararla: «Komisyona intikâl ettirilen rapor ve delillerin evvelce verilen kararın değiştirilmesini gerektirecek nitelikte olmadığı; 19.8.1963 gün ve 124/7 sayılı kararla çözümlenmiş konunun yeniden ele alınarak görüşülmesine mahal bulunmadığı» nâ oylu birliği ile karar verilmiştir.

Bakanlıkça daha sonra İstanbul'da kurulu Vergi Reform Komisyonunda da konunun tetkiki istenmiştir.

Komisyonca verilen bilgilerin de ışığında Bakanlıkta bir süreden beri bu konuda tadil tasarılarının hazırlandığı bilinmektedir.

Öğrenildiğine göre İdarece varılan sonuçlar ve madde tadillerine esas fikirler şöyledir:

1 — Sermaye şirketleri ancak müseccel sermayelerinin iki ya da üç katına varana kadar olağanüstü ihtiyat akçesi veya bu anlamda karşılık ayırabilmelidirler. Bundan fazla bir ayırım yaptıkları takdirde bu kısım özel bir stopaj yüzdesine tabi tutulmalıdır.

2 — Sermaye şirketleri elde ettikleri kârları ortaklarına dağıtmayıp şirket bünyesinde bıraktıkları takdirde bu kârlar da özel bir stopaj yüzdesi ile vergilenmelidir.

(*) 4 D. 3.11.1965 E. 962/1939 K: 965/3756

4 D. 16.11.1966 E. 9636/191 K: 1966/472.

3 — Özel stopaj nisbeti % 45 - 50 nisbetinde olmalıdır.

Bu suretle kurumlar ister dağıtım yapmak suretiyle kârlarını ortaklara intikâl ettirip şahsi gelir beyannameleriyle vergilendirilmesini temin etsinler; ister dağıtım yapmayıp kârı şirket bünyesinde bıraksınlar yaklaşık olarak aynı nisbette -hatta bir çok ahvalde normalin üstünde- vergi alınmış olacaktır.

<u>Şimdiki durum :</u>		<u>Düşünülen stopaj yüzdesine göre :</u>	
Kurum kazancı .	100	Kurum kazancı	100
Kurumlar vergisi	— 20	Kurumlar vergisi	— 20
Stopaj matrahı	80	Stopaj matrahı	80
% 20 stopaj	— 16	% 50 stopaj	— 40
	64		40
Tasarruf bonusu	— 3	Tasarruf bonusu	— 3
	61		37
Kâr dağıtılmadığı takdirde şirket bünyesinde kalacak miktar	61	Kâr dağıtılmadığı takdirde şirket bünyesinde kalacak miktar	37

Bu durumda % 50 nisbetinde vergi ödeyen bir sermaye şirketi ortağından, kâr dağıtılsın dağıtılmasın stopaj dolayısıyla devletin bir vergi alacak farkı kalmamaktadır.

% 50 den düşük nisbette vergi ödeyenler için böyle bir hüküm aleyhde sonuç doğuracak ve bugünkü haliyle esasen çok ağır bir şekilde işlemekte bulunan red ve terkin mekanizmasının çalışması daha da ağırlaşacaktır. Bir de ihtiyari toplam hakkından istifade eden mükellefler -beyanname vermeyecekleri cihetle- ya bu yüksek vergilenmeye razı olacaklar veya beyanname verme külfetine katlanıp aradaki farkın red ve terkini suretiyle tahsili için uğraşacaklardır.

Eğer tatbikat bugünkü halinden döndürülür de dağıtılmamış veya olağanüstü ihtiyat akçesi, yenileme fonu olarak ayrılmış kârların dağıtılmış olarak kabulü ile vergilendirilmesi cihetine gidilirse bu kârlarını otofinsmanda kullanmış sermaye şirketlerinde büyük malî krizlerin doğacağı açık bir hakikattir.

Öteyandan plânlı iktisadi kalkınmada sermaye şirketi halindeki büyük kapitalli endüstri işletmelerinin rolü açıktır.

Kabul edilecek yüksek stopaj hükmü; âtil kalmış veya rantabl durumda olmayan ufak tasarrufların kullanılma alanına sevk edilmesi için kurulmasına çalışılan sermaye piyasasına büyük bir darbe indirecektir. Zira yüksek bir stopaj ufak tasarrufların getireceği gelirler için büyük bir vergi yükü doğuracaktır.

Bütün temennimiz: İdarece, vergicilik yönünden biraz daha verim elde edilmesi düşünülürken, Memleket gerçeklerinin ve modern işletmecilik görüşünün nazarı itibara alınması ve teklif olunacak tadil me-
tinlerinin buna göre kanunlaştırılmasıdır.

BİR ADET

OPON

SİZİ
HUZURA KAVUŞTURUR

Boş yere ıstırap çekmeyiniz

OPON,
baş, diş, adale, lumbago,
romatizma ve sinir
ağrılarını teskin eder.

OPON,
günde 6 tablete kadar
alınabilir

(Yeni Ajans: 4707)

İHRACAT KREDİ SİGORTASININ TEŞKİLÂTLANDIRILMASI (*)

Yazan : R. N. FANİE

Çeviren : Kâmran BAYDUR

İhracat kredi sigortası, ihracatçılar için bir zaruret haline gelmiştir. Kredi talebi sınaileşmiş memleketlerde olduğu kadar, gelişmekte olan memleketlerde de artmaktadır. Fakat, artan riskler teminat altına alınamazsa, bu çeşit kredilerin genişlemesi mümkün olamaz.

Zamanımızda, ihracat sigorta hacmi gayet büyüktür, Meselâ, 1964 yılında, Birleşik Krallık ihracatının % 30'u; Japonya'nınkinin % 40 ı, ihracat kredisi sigortalarıyla teminat altına alınmıştır. Halen, 34 memlekette, 44 şirket bu alanda çalışmaktadır. (**)

İhracatlarını geliştirmek zorunda olan az gelişmiş memleketler, şüphesiz, böyle bir sistemi, şayet şimdiye kadar kurmamışlarsa, tesis etmek zorundadırlar.

Böyle bir sistemin kurulabilmesi, ciddi araştırmaları ve bazı prensip kararlarının alınmasını gerektirir.

Biz, bir makalenin hudutları içinde, bu kabil bir teşebbüs için, bazı temel fikirler ile prensipleri açıklamaya ve ileri sürmeye çalışacağız.

Yaşama Şansı

İhracat kredisi sigortası, diğer sigortalardan farklı değildir. Riskler iyi dengelenir ve yayılır; diğer taraftan, primler, umumî masrafları

(*) Centre du Commerce International Cnuced/Gatt'in Supplément Forum du Commerce International adlı bülteninin Mayıs 1968/2 sayısı nüshasından çevrilmiştir.

(**) 19 memlekete ait ihracat kredi sigortası hakkındaki genel bilgiler O.N.U. nun 1967 de neşrettiği «İhracat Kredisi ve Kalkınmanın Finansmanı -İkinci Kısım- İhracat Kredisinde Millî Sistemler» isimli eserde vardır.

ve istendiği takdirde, kârı karşılayacak seviyede tutulursa, «rantable» olabilir.

Bir memlekette, ihracat kredi sigortası sisteminin yaşayabilmesi için üç hususun yerine getirilmesi icabeder:

- 1 — Sistemin işlemesine yetecek gelir yekûnunu hesaplamak;
- 2 — Bu geliri sağlayacak, sigorta hacmini tayin etmek;
- 3 — Bu sigorta hacminin sağlanabilmesi şartlarını incelemek.

Tahsil edilecek gelir yekûnu : Gelirler; idare masraflarını, hasar tazminatını, ihtiyat tesisini, karşılık finansmanı masraflarını ve düşünülüyorsa, kârı karşılayacak seviyede olabilmelidir. Bu seviye; bir taraftan tamamen teknik hususata; diğer taraftan bazı prensip meselelerine tâbidir.

İdare masrafları; tüccarların memleket içi coğrafi dağılışı yoğunluğu, dünya çapında bir haberleşme şebekesinin varlığı veya yokluğu veya sür'atle kurulabilmesi imkânı gibi farklı unsurlara bağlıdır.

İdare masrafları; prim yekûnunun %10 ilâ 50 sine tekâbül edebilir.

Hasar tazmin ve alacak tahsili masrafları; geniş ölçüde şirketin ta-kibedeceği politikaya bağlı olacaktır. Karşılancak riskler, itinalı bir seçime tâbi tutulursa; hasar nisbeten az ve yabancı ithalâtçılar nezdindeki alacak tahsil masrafları mutedil olacaktır.

Finansman masrafları da, idare masrafları gibi teşkilâtın politika-sına bağlı olacaktır. Meselâ, devlet, geliştirmek amacı ile, gerekli finansmanı sağlayabilir. Özel bankalar ve sigorta şirketleri, aynı şekilde, böyle bir teşkilâtın kurulması ile ilgilenebilir ve finansman karşılığı temin edebilirler.

Kurulacak yeni şirketin; kâr gayesi güdüp gütmeyeceği hususu da; finansman masraflarına ve dolayısıyla sağlanması gereken gelir seviye-sine tesir edecektir.

Gerekli sigorta muamele hacmi : Gerekli gelir tahmin edilince, bu-nu sağlayacak sigorta muamele hacminin hesaplanması mümkündür.

Tabiidir ki bu hacim; prim tarifesine bağlıdır.

Tüccarların kabul edip ödiyebilecekleri primlerin tutarı; kumpanyanın üstüne almayı kabul edeceği risklerin cinsine bağlı olacaktır.

Hiçbir ihracatçı, sadece hafif riskleri için %1 prim ödemeyi kabul edemeyeceği gibi; hiçbir kumpanya da, münhasıran ağır riskler için %1 primle yetinemez. Şu hâzde prim meselesi, iki cephelidir.

Kumpanyanın kabul edebileceği riskler, isteyeceği primlere; bu primlerin yekûnu da, risk tercihine, karşılıklı müessir olacaktır.

Carî milletlerarası tatbikatta, normal şartlar için, ortalama %1 prim, mutedil sayılır.

Prim tutarı (R), prim nisbeti (P), olursa, muamele hacmini veren formül : $V = Rx100/P$ olur.

Bu suretle, bir sigorta kumpanyasını ayakta tutabilecek iş hacmini teknik olarak bilmiş oluyoruz. Şimdi mesele bu iş hacmini sağlamaya müncer oluyor. Bu durum iki yeni mesele ortaya çıkarır.

Yaklaşık olarak, sigorta talep toplamı ne olacaktır?

Kumpanya, kendi hizmet ölçüleri ve risk dağıtma sistemine göre, bu toplam talebin ne kadarını karşılayabilir?

Toplam talep : Talep, şüphesiz, sistemin sağladığı menfaata bağlıdır. Farzedelim ki sistem elverişlidir; primler düşük, diğer şartlar, rakip memleketlerinki gibidir; bu takdirde talep hacmi, memleket ihracatının muayyen bir kısmını kapsar.

Bu nisbet; memleketten memlekete, dış ticarete hakim olan şartlara, kompozisyonuna, mübadelenin cereyan ettiği bölgelerdeki finansman alışkanlıklarına göre, büyük ölçüde değişir.

İhracat sigortası talep tahminleri, dışticaret istatistiklerine istinaden yapılmalıdır. Bunlardan yararlanırken; şu önemli hususu gözönünde tutmalıdır. Bu rakamlar, mevcut şartlara göre yapılan ihracatı aksettirir. Şüphesiz kurulacak yeni sistemin ihracatı artırma yönünde tesirleri olacaktır.

Meselâ, istihlâk malları ihraç eden ve sigorta sistemi mevcut bir küçük memlekette, ihracatın %30 unun, 180 güne kadar vadeli kredili ihracat olduğunu kabul edelim. Şu halde, sistemden önceki istatistikler, bu %30 kredili ihracatı ihtiva etmeyeceklerdir.

Bir istatistik tahmini, şüphesiz, kesin olarak, istikbâlde ihracatın hangi hacme varacağını ortaya koyamaz. Bu tahmini, anket ve mülâkatlarla tamamlamak iyi olur.

Teklif edilen plândan ne ölçüde yararlanmak istediklerini, imâlatçı ve ihracatçılardan, genel bir anket yapılarak, sual varakaları gönderilmek suretiyle, öğrenilmeye çalışılmasını tavsiye ederiz .

Bu anketi, belli başlı imâlatçı ve ihracatçılarla yapılacak mahrem görüşmelerle ikmâl etmek iyi olur.

Açıktır ki, böyle bir araştırmanın ciddi ve kesin rakkamlar vermesi beklenemez.

Neticeler, sübjektiftir; ancak temayüllerin istikâmetini belirtir ve halen piyasada mevcut imâlatçı ve ihracatçıların kanaatlerini aksettirir. Gelişmekte olan memleketlerde ise, imâlâtçı ve ihracatçı sayısının mütemadiyen artacağını gözden uzak tutmamak gerekir.

Tahminlerin ciddi bir tetkiki ve istatistiklerin tahlili, sigorta talep projeksiyonunu şöyle böyle ortaya çıkarabilir.

Sigorta muamele hacmi : Toplam sigorta talep projeksiyonunu elde ettikten sonra; bunun ne kadarının kumpanya tarafından arzu edildiği ve karşılanabileceği sorulabilir.

Sigortacı, iyi ve kötü riskleri dengeleyecek şekilde bir ayırım yapmaya ve bu suretle, belki de talebin %50 sini karşılamaya karar verebilir.

Kumpanya karşılayacağı talepleri tayin ederken; memleket mamulleri, transit emtia gibi mallar; vatandaş, yabancı, tek müteşebbis, şirket gibi müşteri ile ilgili kriterler uygulayabilir.

Riskleri makûl bir şekilde dağıtmak üzere de, bir çok hususlar arasında, özellikle; malların tabiatı, ihracatçıların sayısı, ithalâtçı memleketlerin sayısı ve coğrafi yayılışı; münferit bir risk ortalama değerinin, umumî istihsal yekûnuna oranını, nazarı itibara almak uygun olur.

Tekâbül edilen riskler; sigorta edilen ihracatın genel ihracata oranı ile ifade edilir.

Halen faaliyette bulunan şirketlere göre bu oran %7 ilâ % 60 arasında değişmektedir.

(Bu makalenin çerçevesi içinde tam bir değerlendirmenin teferruatına girmek istemiyorsak da; kıymetlendirmenin yeknesak unsurları ve bu kabil tatbikatı yapan memleketlerde elde edilen neticeler arasında mukayeseler yapmanın önemine işaret etmek istiyoruz. Bu, çok çeşitli tatbikatın mevcut olduğu, hiç bir nazariyesi bulunmayan, her şeyin tecrübeye bağlı bulunduğu bir alan için, tek çıkar yoldur.)

Yukarıda işaret edilen hususat, kumpanyanın, genel istihsal miktarının tahmine yeterli olmasıdır.

Bu istihsal miktarının şirketi ayakta tutmağa yeterli gelire tekâbül etmesi halinde düşünülen plân kifâyetli telâkki olunur.

İkinci Değerleme

Ön araştırma ve değerlemelerin bitiminde; projenin tamamı, bunu tatbik edecek insanlardan müteşekkil bir çalışma grubu tarafından gözden geçirilmelidir. Bu kimseler tetkikin bütün safhalarında hazır bulunmalıdırlar. Maksat, ileride, takip edilecek politikanın tayininde söz sahibi olacak kişilerin, kararlarını tam bir şuurla almalarını mümkün kılmaktır. Bu çalışma grubunda; fabrikatörler, ihracatçılar, bankacılar, sigortacılar, amme idarecileri temsil edilmelidir.

Grup, bütün ana meseleleri hal tarzına bağlayan nihaî bir rapor hazırlamalıdır. Bu rapor; aşağıdaki noktalar üzerinde, yeterince durmalıdır:

Azami mesuliyet : Devlet, bir kısmını -siyasî risk- üstüne alacağı genel riski tahdit etmek istiyecektir. Döner sermaye ile, döner istihsal miktarı arasında da bir nisbeti muhafaza etmek uygundur. Halen mevcut kumpanyalarda bu nisbet 1/15 ile 1/30 arasında değişir, hatta bazan daha da azalır. Hiçbir nisbetin uygulanmadığı haller de vardır.

Teminat esasları : Mal hususunda; sigortacı yalnız yerli malları ve ya aynı zamanda yerli ve yabancı malları teminat altına alma esasını kabul edebilir. Özel hallerde, tatbik edeceği esasları açıkça belirtmelidir.

Sigorta lehdarlarına gelince; sigortacı yalnız vatandaşlarla muamele yapabileceği gibi, yabancılarla da çalışabilir. Bu husus mahallî şartlara bağlıdır. Esaslar elâstiki olmalıdır.

Temin edilen riskler ve poliçe tipleri : Kaideten, plân, bütün riskleri kapsamalıdır; fakat işin başında, çok gelişmiş bir istihbarat şebekesini gerektirenlerle, fazla ihtilâf doğuracak risklerin kabulü yerinde olmaz.

Sigortacı; normal olarak, politik ve nakliyat risklerinden başka mu- tad ticarî riskleri de temin etmelidir. Sadece belli bir riske hasredilmiş sigortalar düşünülebilirse de, tavsiye edilmez. Çeşitli riskleri kapsayan poliçeler; hem risklerin daha iyi tevziini sağlar, hem de, kumpanyayı çeşitli risk ihtilâflarından korur.

Prensip olarak, sigortacı, sigortalının bütün ticarî muamelelerini bir poliçe ile temin etmeli; bazı mallar için, riskin küçük bir kısmına taallûk etmek kaydı ile, mahdut riskler kabulü de öngörülmelidir. Bunlar için bir sürprim alınmalıdır.

İstihsal malları ihracaatının bulunmadığı, az gelişmiş bir memlekette işe başlayan kumpanya, önceleri sadece ham madde üzerine poliçeler tanzim etmekle yetinir. Kısa veya uzun bir müddet sonra; memleketin gelişmesi sonucu ham madde alıp, istihsal malları satılmaya başlayınca, bunları temin edecek poliçeler de tanzim edilmeye başlanır ve sipariş üzerine imâl edilen komple tesisler ve gemiler de risklere dahil olur.

Teminatın nisbeti : Riskin ufak bir kısmı ihracatçı tüccarın uhdesinde bırakıldıktan sonra, bakiyenin mümkün olduğu kadar fazla nisbeti teminat altına alınmalıdır. Aksi halde, tüccarın muhtemel kayıpları asgarî hadde tutmakta menfaati olmazdı.

Bu mesele; ticaretin hakim karakterine, tüccar camiasının ortalama ödeme gücüne, v.s. göre, halledilmelidir. Teminat nisbetinin memlekette farklı olması çok güçtür. Kabul edilmiş birkaç istisna dışında, hemen hemen bütün mahreç ülkelerde bu nisbet aynıdır.

Teminat altına alınan kredi tipleri : Sigortacı, milletlerarası ticarette mevcut ve muhtemel şartlarla açılmış her çeşit ihracat kredisini teminat altına alacaktır. Bedihidir ki bu tarif oldukça müphemdir. Bu

nunla beraber, mevcut sigorta tatbikatında sorumluluk alanlar tarifi kolayca anlayabilirler. Ve lüzumunda gerekli bilgileri sağlayabilirler.

Tarife : Tarifelerin tesbiti bir genel politika meselesidir. Teşkilâtlanmaya Devlet de dahil olmuşsa, onun da noktai nazarı olacaktır. Tarife teşkilâtın tabiatına da bağlı olacaktır. Yani; muhtar veya sübvansiyona bağlı, kâr gayeli; teşvik amaçlı veya tesanüt için kurulmuş bulunmasına göre tarife değişik olacaktır.

Azamî, asgari ve ortalama prim tarifeleri tesbit edilmiş olsa bile, özel haller için, sigortacı tarifeyi değiştirme serbestisine sahip olmalıdır.

Teşkilâtlanma tipi : Kurulacak teşkilâtın şekli düşünülürken, politik ve ticarî riskleri tesbit için kuvvetli bir istihbarat teşkilâtına; kaliteli personele; devlet kontrolüne olan ihtiyaç gözönünde bulundurulmalıdır.

Devletin her tarafta dış teşkilâtı varsa, ticarî bilgiler bunlardan sağlanabilir. Uluslararası banka ve sigorta şirketlerinin memlekette şubeleri varsa, rekâbet sebebiyle, çok iyi haber alma kaynağı teşkil ederler.

Politik risklerle ilgili bilgiler banka raporlarından, (*) Dünya Bankası ve Para Fonu raporlarından, elçiliklerden veya iyi münasebette bulunan mümasil şirketlerden temin edilebilir.

Gerekli vasıftaki personel, banka ve sigorta şirketlerinden tedarik edilebilir. Fakat yine de bu iş için kendilerine yeni bilgiler verilmek gerekir.

Genellikle bir devlet kontrolü zaruridir. Politik riskler için devlet bir garanti vereceği için zaten sigortanın bir monopoldan yararlanması gerekecektir.

Personel Unsuru

İhracat kredi sigortası sisteminin başarısı için insan unsurunun önemine bir defa daha dikkati çekmek isteriz.

Bir kuruluşun değerinin personeline bağlı olduğu hakkındaki altın kaide uğraştığımız konu için özellikle yeterlidir.

Bu şahıslar, iş yapacakları sınaî ve ticarî muhiti tanımalı ve onlara hürmet ve itimat telkin etmiş bulunmalıdırlar.

Lâzım olan bilgileri kullanabilecek derecede yetiştirilmiş olmalı ve iş muhiti için desteğine malik bulunmalıdırlar.

Fakat, milletlerarası iş âleminin desteği de şarttır. Bu destek olmadan, en iyi niyetlerle sarfedilen büyük gayretler mahvolmaya mahkûmdur.

(*) Okuyucu, Barclays Bank'ın aylık neşriyatından olan «A Guide to Payments Risks and Import Regulations Abroad» adlı raporda, değerli bilgiler bulacaktır.

SİGORTACILIĞIMIZDA YERLİ ŞİRKETLERİN 1967 YILI ÇALIŞMASINA GENEL BAKIŞ

Hayri BAŞER
(Şark Sigorta
T. A. Ş. Genel Müdürü)

1967 yılında memleketimizde çalışan 20 yerli sigorta şirketinin, yangın, nakliyat, kaza, ziraî sigorta ve makina montaj branşlarıyla hayat branşından sağladıkları sâfi prim gelirleriyle bu gelirlerin toplam içerisindeki payları aşağıda gösterilmiştir:

	TL.	%
Yangın branşı	156.217.275	45,03
Nakliyat »	65.194.416	18,78
Kaza »	119.426.318	34,43
Ziraî sigorta branşı	3.887.873	1,12
Makina montaj »	2.207.199	0,64
T o p l a m	346.933.081	100
Hayat	39.749.051	
	386.682.132	
İdare harcı toplamı	26.609.631	ile birlikte
	413.291.763	liraya

erişmiştir ki, 1966 yılında 349.314.128 liraya nazaran % 18,32 nisbetinde bir artışa tekâbül eder. Arap-İsrail Harbiyle son Kıbrıs buhranı piyasamızı 1967 de olumsuz yönde etkilemiş iken sağlanan bu gelişme, ekonomik kalkınmamızın da sevindirici bir işarettir. Geçmiş yılların trendine bakarak yabancı sigorta şirketlerine ait istihsal % 8 oranında sayılırsa, 1967 yılı Türkiye sigorta istihsalinin, idare harcı dahil, 445 milyon kabul edilmesi yanlış değildir. Kesin rakam ancak Sigorta Murakabe Kurulumuzun 1967 yılı faaliyet raporunun yayınlanmasında belli olacaktır.

Yerli sigorta şirketlerimizin 1966 hesap yılındaki sâfi prim istihsallerinin yangında 135.801.717; nakliyatta 63.901.032; kazada 91.371.600; hayatta 32.774.022; ziraî sigortada 2.251.577 lira olduğu gözönünde tu-

tulursa bütün branşlarda artış kaydedilmiş, bu artış özellikle yangın ve kazada kendisini göstermiş; nakliyat, hayat ve zirai sigortalardaki artış önemsiz kalmıştır. Bundan çıkarılacak netice şudur ki, zirai sigortanın memleketimizde gelişmesi bu sigortanın devlet eliyle veya yardımı ile işletilmesine bağlıdır.

Hayat sigortaları Hükümetimizden beklediği teşvik tedbirlerine henüz kavuşamamıştır. İthalât sigortalarımızda, ihracat sigortalarımızda mevcut gider vergisi muafliğinin tanınmamış olması ödemeler dengesindeki olumsuz etkisini sürdürmektedir. Kaza branşındaki artışta 27.4.1967'de yürürlüğe konulan yeni ve zamlı kasko târifesinin az-çok bir payı bulunduğunu teslim etmek icap eder.

Bu istihsale mukabil yapılan umumî masraflar 1966'da 44.531.264 lira iken 1967'de 52.872.373 liraya yükselmiş olup genel istihsal toplamına nisbeti genel istihsaldeki % 18,32 artışa rağmen düşünyerek 1966'da % 12,74 iken 1967'de % 12,79'u bulmuştur. Umumî masraflar karşılığı olarak alınmakta olan idare harçları hasilâtı 1966'da 23.214.175 lira iken 1967'de 26.609.631 liraya yükselmiş olmasına rağmen prim ve idare harçlarının hasilât toplamına oranı % 6,65'den % 6,44'e düşmüş olduğundan 1966'da idare harçlarıyla karşılanamıyan umumî masraflar açığı % 6,09 dan % 6,35'e çıkmıştır.

İstihsal komisyonlarına gelince; 1966'da yerli şirketlerimiz için 70.571.476 lira olan istihsal komisyonları 86.440.308 liraya ulaşmış ve 1966'nın % 21,64 nisbetindeki bütün branşlar istihsal komisyonu ortalaması % 23,36'yı bulmuştur.

Türk şirketlerinin reasürans terkleri (sesyonları) toplamı, 1966'nın 246.042.776 lirasına karşılık 1967'de 291.574.494 liraya erişmiş görünmekte ise de artan sâfi prim hasilâtının toplamına nisbeti % 75,37 den % 75,41'e düşmüş, binnetice konservasyonlarımız % 23,63'den % 24,59'a yükselmiştir. Bu netice konservasyonları artırmak yolundaki çabaların sevindirici mahsulüdür. Reasürans sesyonları karşılığında alınan reasürans komisyonları toplamı da paralel olarak 87.212.148 liradan 101.152.971 liraya çıkarken nisbetçe % 35,02'den % 34,69'a inmiştir.

Muhassala itibariyle umumî istihsal (lordo) ve konservasyon (netto) maliyetleri, Türk sigorta şirketleri için bütün branşlarla birlikte 1966 ve 1967 itibariyle aşağıdaki tabloyu vermektedir:

Genel İstihsal Maliyeti (lordo)

Sâfi prim hasilâtı	326.099.953		386.682.132	
İdare harçları	23.214.175	349.314.128 (a)	26.609.631	413.291.763 TL. (a)
Giderler :				
Umumî masraflar	44.531.264		52.872.378	
İstihsal komisyonları ...	70.571.476	115.107.740 (b)	86.440.308	139.312.686 TL. (b)
Giderlerin gelirlere nisbeti b/a		% 32,95		% 33,71

Konservasyonlar Maliyeti (netto)

Gelirler :	1 9 6 6	1 9 6 7	
Konservasyon primleri	77.059.178	95.107.638	
İdare harçları	23.214.175	26.609.631	
İstihsal ve reasürans komisyonları arasında lehte fark	16.640.672	116.914.025 TL.	14.712.663 TL.
			136.429.932 TL.
Giderler :			
Umumî masraflar	44.531.264 TL.	.....	52.872.378 TL.
Giderlerin gelirlere nisbeti	% 38,09		% 38,75

Görülüyor ki gerek lordo, gerek netto maliyetleri 1966'ya nazaran 1967'de artarak ağırlaşmış ve dolayısıyla aléatoire dalgalanmalara marûz hasar marjları o nisbette daralmıştır.

Sigortacılığımızın müzmin derdini teşkil eden tahsil edilecek alacaklar (arriérés) durumuna gelince; 1966 ile mukayeseli olarak 1967 rakamları aşağıya çıkarılmıştır:

	1966	Nisbet	1967	Nisbet
a) Sigortalılar, prodüktör ve acenteler nezdindeki alacaklar (ticarî senetler dahil)	139.613.294		158.142.335	
b) Sigorta ve reasürans şirketleri nezdindeki alacaklar	14.800.346		18.173.583	
	<u>154.413.640 TL.</u>	% 44,20	<u>176.315.918 TL.</u>	% 42,66
c) Diğer borçlu hesaplar	159.423.264		194.759.585	
Genel toplam	313.8366.904 TL.	% 89,84	371.075.503 TL.	% 89,79

1966'nın 349.314.128 ve 1967'nin 413.291.763 lira prim ve idare harcı toplamalarına nisbetle elde edilen yüzdeler 1967 lehine az-çok bir iyileşmiş delâlet etmekte ise de, memleketimiz sigortacılığında ariyerelerin hâlâ hâd seviyesini muhafaza etmekte olduğu bir gerçektir. Umumi masraflarla vergileri ve hasar tazminlerini peşin ödemekle yükümlü sigortacılığımızın kasa giriş ve çıkış dengesini sürekli olarak bozan ve şirketlerimizin malî bünyelerini örseliyen bu derde bir çare bulmaları sigortacılığımızın geleceği için hayati bir şart ve lâzimedir.

Bilanço kârlarına gelince; şirketlerden her birinin taşıdığı özelliklere göre değişik variantlar arz eden bilanço kârları, Türk şirketlerinin tümü için 1966'da 23.773.464 lira iken 1967,de 25.881.662; malî gelirler toplamı ise aynı sıraya göre 12.749.588 ve 16.400.667 liradır.

Bilanço kârları toplamından malî gelirler düşülecek olursa :

1966'da 23.773.464 — 12.749.588 = 11.023.876 TL.

1967'de 25.881.662 — 16.400.667 = 9.480.995 TL. elde edilir.

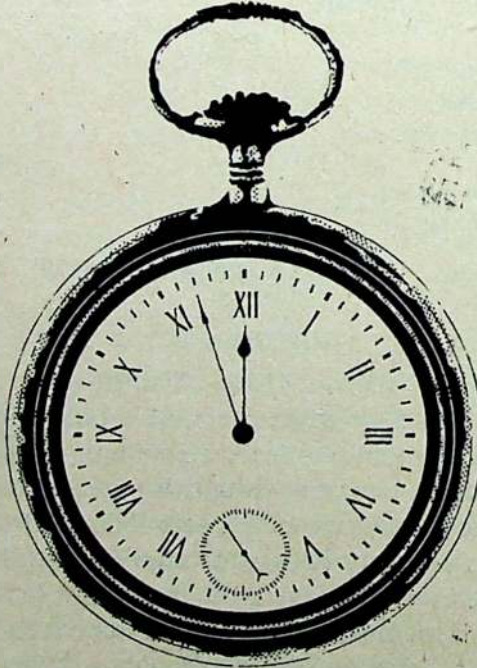
Aynı yıllara ait ödenmiş sermaye ve patrimoniyal ihtiyatlar toplamı ise kayden:

1966'da	1967'de	
35.247.200	37.230.350 TL.	Ödenmiş sermaye
109.202.382	129.271.886 TL.	patrimonyal ihtiyatlar olmak üzere
cem'an 144.449.582	166.502.236	liradır.

Yukarıda belirtildiği gibi mâli gelirler tenzil edilip bakiye bilânço gelirleri bu rakamlarla nisbet edildiği takdirde 1966 için % 7,63 ve 1967 için ise %5,69 bir işletme kârma varılır. Bu yetersiz genel ortalama nisbetlerinde de ucuz maliyetli büyük istihşallere sahip istisnai ve imtiyazlı durumdaki bir kaç büyük şirketimizin de olumlu etkisi gözönünde tutulursa, istihşal maliyetlerini ve riziko seleksiyonlariyle istihşal kalite-lerini düzeltme zorunluğu kendiliğinden meydana çıkar.

1968 yılının sigorta şirketlerimiz için her iki yönden de başarılı geçmesini dileriz.

Reklâm, işlerinizi saat gibi yürütür

REKLÂM VE TANITMA FAALİYETLERİNİZİ
yurt içinde ve dışında
EN ETKİLİ VE EN İSRAFSIZ ŞEKİLDE YÜRÜTMEK İÇİN
Kurumumuz hizmetlerinden faydalanınız

BASIN İLÂN KURUMU

Cağaloğlu, Türkocağı Cad. no. 1, kat: 3
Telefon: 27 66 00 - 27 66 01. İstanbul

(Basın: 60091)

**İPLİK DOKUMA ve BOYA
APRE FABRİKALARI
T. A. Ş.**

- ★ YÜNLÜ KUMAŞ
- ★ BATTANIYE
- ★ TRİKOTAJ İPLİĞİ
- ★ DOKUMA İPLİĞİ
- ★ BOYA ve APRE İŞLERİ

Osmaniye Aksu Caddesi No. 11/1
Bakırköy - İstanbul

Telefon : 71 64 33 — 71 64 34 — 71 62 50 — 71 69 72

İKTİSADİ VE MALİ KONJONKTÜR

Hazırlayan: Dr. Mustafa A. AYSAN

İş Hayatı :

Bütün iş kollarında satışlar artmaya devam etmektedir. Bu canlılık, önümüzdeki aylarda hızını artırarak devam edecektir. Ancak, yüksek sonbahar konjonktürünün hızını kesecek, ya da bu alanda işletmelerimizin çabalarını gölgeleyecek kara bulutlar ufukta görünmeye başlamıştır. Daha önce de belirttiğimiz gibi, en önemli kara bulut, dış ödeme güçlükleridir. Merkez Bankasının döviz rezervleri 34 milyon dolara kadar düşmüştür. İşletmecilerimiz, için bunun anlamı, halen 3,5 aya kadar yükselmiş bulunan transfer sürelerinin daha da uzaması ihtimalinin çok artmış olmasıdır. Diğer bir deyişle, ham maddelerini kısmen, ya da tamamen yabancı ülkelerden getiren, sonbahardaki yüksek satışları yine yabancı ülkelerden getireceği makina ve teçhizatla karşılamayı plânlanmış bulunan işletmelerimiz ihtiyaçlarının zamanında karşılanamaması durumunu, bu sonbaharda önkükilerden daha şiddetli bir şekilde hissedileceklerdir. Bu tür ihtiyaçlardan bazıları, 1969 Martına kadar devam edecek, yüksek konjonktür döneminde belki de hiç karşılanamayacaktır. Plânların buna göre yeniden gözden geçirilmesi gerekir.

Önümüzdeki günlerde ve yılbaşına kadar gittikçe hızı artacak fiyat artışları ekonominin ikinci güçlüğünü teşkil edecektir. Bu konuda daha önce yaptığımız tahmin, artık gerçekleşmiş gibidir. Son bir kaç yıldır ilk defa toptan eşya fiyatları indeksi Haziran ve Temmuz aylarında yükselmiştir; Ankara ve İstanbul geçinme indekslerinde Mart-Nisan aylarında başlayan yükselme devam etmektedir. Canlanan iş hayatının kısa vadeli finansman ihtiyaçlarının karşılanması için artırılan para arzı ve seçimler sebebiyle geciken yatırımların hızlandırılması amacıyla artırılan devlet harcamaları, fiyatları daha da yükseltecektir.

Önümüzdeki aylarda yükseleceği tahmin edilen fiyatlar, genellikle, işletmelerimize iyimserlik verecektir; ancak, tecrübeler, yılda % 3-5'in üstündeki genel fiyat seviyesi artışlarının, ekonomiye ve bu arada işletmelerimize uzun vadede zararlı olduğunu göstermektedir. Bu seviyenin üstündeki enflasyon hadleri, işletmelerimizin bir süre aldatıcı bir yüksek satış ve yüksek kârlar devresinde olduğu görünüşünü verse de, sonraki dönemlerde, şüphesiz, kredi seviyelerinin dondurulması, mamül fiyatlarının devletçe kontrolü, faiz hadlerinin yükseltilmesi, devalüasyon ve benzeri tedbirler ve bu tür bir iş hayatı içinde azalacak satışlar ve kârlar

yüzünden bütün işletmelerimizi büyük sıkıntıya sokabilir ve hatta bazılarının ortadan kalkması sonucunu verebilir. Bu sebeple, enflasyon yüzünden iş hayatında ortaya çıkacak gelişmelerin verdiği geçici rahatlığa aldanmamak gerekir. İşletmecilerimiz şimdiden bu konuda tedbir almaya başlamalıdır.

Bu tedbirler neler olabilir? İşletme çapında alınabilecek en iyi koruyuculardan biri, 1968 kârlarından dağıtılacak kâr paylarının mümkün olan en düşük seviyede bırakılmasıdır. Bu suretle, hem tüketim malları için hissedarlar tarafından yapılabilecek harcamalar daraltılmış, hem de illerdeki muhtemel sarsıntılara karşı işletmenin malî bünyesi güçlendirilmiş olur.

İkinci önemli tedbir Yurt içi mamül satış fiyatlarının müsait konjonktüre rağmen, imkân ölçüsünde, fazla arttırılmamasıdır. Bu suretle fiyat artışları, bu tedbirin işletmeler arasında yaygınlığı ölçüsünde önlenmiş olacaktır.

Üçüncü tedbir, işletmecilerimizin mamüllerini ihraç etmek için daha etkili çaba harcamalarıdır. Bunun için, dış pazar şartlarını iyi öğrenmek ve bu şartlara kısa zamanda uyabilmeyi sağlamak gereklidir.

Ticaret Bakanı'nın İzmir Fuarını açış konuşmasından Hükümetin, ya bu konuda etkili tedbirleri henüz hazırlamamış olduğu, ya da bu konuda özendirici bazı tedbirleri almanın düşünülmediği anlaşılmaktadır. Oysa bu konuda Hükümetin alabileceği pek çok tedbir vardır; ve herhalde, özel teşebbüsü sadece «ihracat seferberliğine» çağırarak, ihracatın arttırılmasını gerçekten sağlamak amacıyla Hükümet tarafından alınabilecek özendirici tedbirlerin başında gelmez.

Hükümet tarafından bu konuda alınabilecek en etkili tedbirler, kısa ve uzun vadede, ithalâtın kârlılığını azaltacak, ihracatın kârlılığını da arttıracak, sınırları ve hedefleri kesinlikle belirli bir dış ticaret rejiminin kabul ve ilânıdır. Devalüasyon, bu konuda çeşitli vesilelerle bir süredenberi öne sürülmektedir. İngiltere'nin bir süre önce aldığı devalüasyon kararının, başka ekonomik tedbirlerle desteklenmesi suretiyle, bu ülkenin ödemeler bilançosundaki olumlu sonuçların elde edilmeye başlanmış olması, Türkiye'de de bir devalüasyon yapılmasını teklif edenlerin tekliflerini yenilemelerine sebep olacaktır. Ortak Pazar ile 1968 Aralık'ında başlayacak görüşmelere şimdiden programlı şekilde hazırlanmak zorunluğuna işaret etmek isteriz.

Öteyandan, İkinci Beş Yıllık Plânın daha ilk yılında gerçekleşmeyeceği artık açıkça anlaşılan dış ödemeye hedeflerinin gözden geçirilerek ortaya çıkan gerçeklerle yeniden düzenlenmesi faydalı olacaktır.

Dış Ödemeler :

Önümüzdeki aylarda dış ödeme güçlükleri, döviz transferi gecikmeleri, iş hayatının en çok uğraşacağı meseleler olacaktır. Döviz rezervlerinin çok düşen seviyesi, esas itibariyle, yılın ilk altı ayında ihracatın 1967 seviyesinde kalmış olması karşılığında ithalâtın % 50'ye yakın bir hızla artmış olması, konsorsiyum kredilerindeki gecikmeler ve yabancı ülkelerdeki işçilerimizin Yurda getirdikleri döviz miktarındaki azalmalardan doğmuştur. 1968'in ilk altı aylık döneminde ticaret açığı %70 kadar artmıştır; konsorsiyum kredilerinin ancak hemen yarısını gerçekleştireceği kesinleşmiş, diğer yarısının gerçekleştirilebileceği hususunda önemli

şüpheler belirmiştir; Yurt dışında çalışan işçilerden 1966'da 115 milyon dolar sağlanmış olmakla birlikte 1967'de bu dövizlerin tutarı 93 milyon dolara düşmüştür. Bu gelişmelerin etkileriyle ilk altı ayın cari işlemler açığı 1967 nin 78,3 milyon dolarlık seviyesinden, 1968'de 153,2 milyon dolara, diğer bir deyişle iki misline ulaşmıştır. Yılın ikinci altı ayında olumlu gelişmeler beklenen alan, sadece işçi dövizlerindedir. Yurd dışındaki işçilerimizin Yurda transfer ettikleri dövizlerin aylık tutarları son iki aydır yükselmeye başlamıştır. Avrupa'da başlayan ve Ortak Pazar Ülkelerinin 1 Temmuz 1968'den itibaren uygulamaya koydukları tama yakın gümrük birliği sebebiyle hızını arttıracak olan ekonomik canlanma dış ülkelerden gelen işçi taleplerini arttırmaya başlamıştır. Bu gelişmenin, Yurda fiilen gelen döviz tutarlarını arttırmamasını gerektireceği için, 1968 yılında bu kaynaktan sağlanacak döviz toplamı 100 milyon doları aşabilir. Ekonomi üzerindeki ağırlığını gittikçe daha da ağırlaştıran dış borç ve faiz ödemeleri, döviz gelirlerinin azlığı karşısında dış ödeme güçlüklerini arttıracaktır.

Dış Ticaret :

Ekonominin asıl uzun vadeli güçlüğü ihracat gelirlerinin istenen ölçülerde arttırılmamasıdır. 1966 tarım üretiminin yüksekliği sebebiyle 1967'de 523 milyon dolar seviyesine ulaşmış bulunan ihracat gelirlerinin 1968'de bu seviyeyi bulacağı hususunda önemli şüpheler belirmiştir. İlk altı ayın ihracat toplamı, hemen hemen 1967 nin ilk altı ayının seviyesindedir. Mevsimlik ihracat artışı dolayısıyla ikinci altı ayda ihracat gelirleri artacaktır. Ancak, yukarıda belirtilen ödeme güçlükleri sebebiyle azalacak ithalât, bazı ithâl mallarının daralmasına, bu malların fiyatlarının yükselmesine ve daha da önemli olarak ihracata yönelmiş sanayi mamüllerini ve tarım ürünlerinin miktarını sınırlamaya sebep olacaktır.

1968'in Sonbaharında bu durum, Hükümeti, gelişme hızını sınırlamak, ya da fiyat artışlarını serbest bırakmak gibi hiç hoş olmayan bir tercih karşısında bırakacaktır. Ekonominin gelişme temposu pek hızlı olmamakla birlikte, ümidimiz, birincinin, diğer deyişle gelişme hızının yavaşlatılması pahasına enflasyonun önlenmesidir. Çünkü, ekonomiyi böyle bir çıkmaza düşüren hatalar ve gecikmelerin çoğu daha önceki 3 yılda yapılmıştır. Geçmişte yapılan hatalar üzerinde tartışmak yersiz olur. Sonbaharda yapılacak şey, enflasyonu sınırlamak amacına büyük öncelik verilmek suretiyle, gelecek zaman içinde ekonomi için daha büyük problemler yaratılmasından kaçınmak olmalıdır.

Fiyatlar :

Bir süredir perakende fiyatlarda duyulan fiyat artışları, son iki aydır toptan eşya fiyatları indeksine, son 4 aydır geçinme indekslerine yansımış bulunmaktadır. Bu artışlar, iş hayatı canlandıkça hızlanacaktır. Fiyatları etkileyen en önemli etkenlerden olan banknot hacmi hızla artmaktadır. 27 Temmuz ile 3 Ağustos arasındaki haftada artış, TL. 360 milyona ulaşmıştır. Haziran sonundan beri artış devamlıdır. Bu hızla, Ağustos başında 9 milyarın üstünde bulunan banknot hacmi, Eylülde 10 milyarı aşacaktır.

Para Arzı, Mevduat ve Krediler :

Bu konuda elde edebildiğimiz rakamlar Haziran sonuna aittir. Mayıs sonu

itibariyle TL. 21,5 milyara düşmüş olan para arzı, bu tarihten başlayarak artan banknot hacmine bağlı olarak artmıştır. İçinde bulunduğumuz günlerde rakamın TL. 22 milyarın üstünde olacağı tahmin edilmektedir. Yılbaşından Nisan sonuna kadar artarak TL. 21,7 milyara ulaşan mevduat hacmi, Mayıs sonuna kadar çok az geriledikten sonra tekrar artmaya başlamıştır. İçinde bulunduğumuz günlerde TL. 22,5 milyar civarında olacağı tahmin edilen mevduatın önümüzdeki günlerde artışı hızlanarak devam edecektir.

Mevduat hacmine bağlı olarak yılbaşından Nisan sonuna kadar TL. 24 milyara ulaşan kredi hacmi, Mayısta bir miktar gerilemiş, fakat son iki ayda artmıştır. İçinde bulunduğumuz günlerde TL. 25 milyarı aşmış bulunacağı sanılan kredi hacmindeki artış da hızlanarak devam edecektir.

Devlet Bütçesi :

Maliye Bakanlığı, Basında çıkan haberleri yalanlamış olsa da, yılın ilk yarısında, genellikle harcamaların üstünde gerçekleşmiş bulunan devlet gelirlerinin verdiği rahatlıktan sonra, harcamaların Hazirandan itibaren hızlanması sebebiyle Maliyenin para durumu bozulmaya başlamıştır. Bu durum, Hükümeti, enflasyonla, gelişme hızını sınırlamak arasında yapmak zorunda olduğu tercihe zorlamaktadır: İhtiyaçlar ya Merkez Bankasından karşılanacak, ya da yatırımlar yavaşlatılacaktır. Hükümet, şimdiye kadar verilecek kesin kararı geciktirmiştir. Devlet ödemelerinde gecikmeler, önümüzdeki günlerde arttığı takdirde ortaya çıkacak baskılar karşısında Hükümetin alacağı kararlar ilgiyle beklenmektedir. Yukarıda belirtilen ümidimizin aksine, Hükümetin baskılara boyun eğerek Merkez Bankası kaynaklarını önümüzdeki aylarda fazlaca kullanacağını tahmin ediyor ve bu ihtimalden kaygılanıyoruz.

Yatırımlar :

Devlet Maliyesinin sıkışan para durumu, henüz yatırımların yavaşlatılmasını değil, müteahhitlere yapılan ödemelerin yavaşlatılması sonucunu doğurmuştur. Yukarıda özellikleri belirtilen dış ödeme güçlükleri sebebiyle, yatırımların dış finansmanı için katlanılan şartlar ağırlaşmaktadır. Son günlerde AİD ile anlaşması yapılan Karadeniz Bakır Kompleksi'nin ağır şartları bu bakımdan ilgi çekicidir. Yatırımlar, önümüzdeki aylarda artacak, fakat artışın yıl sonuna kadar devam etmesi, Hükümetin yukarıda belirttiğimiz kesin tercihinin özelliğine bağlı kalacaktır.

şişecamşişecamşişecamşişecamşişecam
şişecamşişecamşişecamşişecamşişecam
şişecamşişecamşişecamşişecamşişecam
şişecamşişecamşişecamşişecamşişec
şişecamşişecamşişecamşişecamş
şişecamşişecamşişecamşişe
şişecamşişecamşişecam
şişecamşişecamşişe
şişecamşişe
şişecamş
şişec
cam
cam
cam
cam
cam
cam
cam
cam
cam
cam
cam

şişeşişeş
şişeşişeşişeşiş
şişeşişeşişeşişeşişeş

camda bñder

TÜRKİYE ŞİŞE VE CAM FABRİKALARI A.Ş.

Paşabahçe®. Çayırova®

banka

meslek
ve fikir
dergisi

IV.
Cildi Ciltli
Olarak

Fiatı : 40.— T.L.

Dergi Adresinden Temin Edilebilir.
P. K. : 769 — Karaköy - İSTANBUL

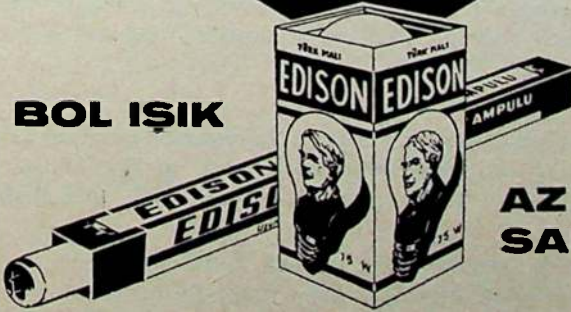
1879'da elektrik ampulünü icad eden Edison

**EDISON'DAN
BU YANA
AMPULDE
TEK MARKA :**

EDISON

BOL IŞIK

**AZ
SARFIYAT**

PİYASA DURUMU

Hazırlayan: Yıldırım KILKIŞ

I — PİYASA HABERLERİ

A — İç Ticaret :

Yaz konjonktürünün durgunluğundan gittikçe kurtulma eğiliminin piyasalarımızı kapsamaya başladığı görülmektedir. 1968 Ağustos Ayı ortalarına kadar inşaat piyasası hariç, pamuk, üzüm, incir ve fındık piyasalarında genellikle durgunluk cari olmuştur. Adana pamuk piyasasında hazır ve peşin satışlar pek cüz'i olmuş, alivire satışlarda ise 20 kuruşluk bir fiyat artışı ile muameleler başlamıştır. İzmir pamuk piyasasında da durum aynı olmakla beraber, satıcı elinde mal stokları olması ve dış satışların hızını kaybetmesi sebebiyle iç piyasalarda sürüm gayretlerinin fiyat gerilemelerine yol açtığı anlaşılmaktadır. Beyaz tiplerde bu gerileme geçen yıla nazaran ortalama 60,72 kuruştur.

Eylül ayında piyasaya arzı gelişecek olan yeni mahsül pamuklar ile bu piyasanın hareketlenmesi beklenmektedir.

Kuru üzüm piyasasında da en durgun devre Ağustos içinde olmuş, ancak yeni mahsulün piyasaya arzı ile piyasalar açılmaya başlamıştır.

Kuru incir piyasası da yeni mahsül sebebiyle hareketlenmeye başlamıştır. İzmir havalisinde bu yıl 46.000 ton kuru incir rekoltesi olacağı ilân edilmiştir. Bu rakam geçen yıla nazaran 7000 ton azdır.

Karadeniz fındık piyasaları açılmış ve mübayaâ fiyatları ilân edilmiştir. Müstahsil tarafından düşük bulunan 525 kuruşun hiç olmazsa 550 kuruş olması gerektiği ifade olunmaktadır. Rekolte tahmini 120 - 130 milyon kilodur. Müdahale fiyatının 525 kuruş olarak ilânı üzerine ilgililer, Ankara'da temaslara başlamışlardır.

B — Dış Ticaret :

Dış ticaret konusunda piyasalarda anormal hareketler caridir. Gelişmenin genellikle ihracat yönünden olması beklenmektedir. Zira, malûm olduğu üzere, yeni mahsulün piyasaya arz edilmeye başlanması, fiyat yönünden dış alışı hareketlere geçirecektir.

İhracatın gelişmesi gayretlerini teşvik edecek tedbirler üzerinde durulmaktadır. İhracat mallarımızı ruhsata bağlayan kararnamenin hâlâ olumlu bir sonuca bağlanmaması gerçekten üzücüdür. Bu konuda Eylül ayı içinde Ankara'da Ticaret Bakanlığında toplantı yapılacağı ifade olunmaktadır.

İthalât alanında, normal kota muameleleri yürütülmektedir. Yatırım kotalarının

tevziyatı için müracaatların 16 Eylül'e kadar Ticaret ve Sanayi Odalarına yapılması gerektiğinden, müteşebbislerin hazırlıkları tamamlanmak üzeredir. 1968 İzmir Fuarı yolu ile yapılacak ithalât ile ilgili genelgeler ve memleket kontenjanları Resmî Gazetelerde yayınlanmış olup, ilgililerce gerekli tedbirler alınmaya çalışılmaktadır. İzmir Fuarı açıldığı halde bu konuda gerekli resmî yayınların çok geç yapılması ilgili tacirleri müşkül durumda bırakmıştır.

Çekoslovakya'nın Rus ve diğer Doğu Bloku Memleketleri tarafından işğalinin bu memleketle olan takriben 25 - 30 milyon dolarlık ticaret hacmimize tesir etmesi endişeyi muciptir. Olayların ne yönde gelişeceği kesinlikle bilinmemekle beraber, işğalin tesirlerinin olumsuz olacağına genellikle inanmak gerekir.

C — Sanayi :

Memleketimizde çeşitli sanayi hareketlerinin geliştiği görülmektedir. Bunların büyük bir kısmı memleket çapında tesirleri olacak hareketlerdir. Diğerleri ise, daha ziyade mahalli kaimaktadır. Bu gelişmelere bir örnek, Batman rafinerisinin yıllık 700.000 ton ham petrol işleme kapasitesinin yakın bir gelecekte 1 milyon tona yükseltilmesi ile ilgilidir.

Diğer taraftan Fiat otomobillerinin imâlini sağlayacak fabrikanın ana sözleşmesi imzalandığından, bu alanda da olumlu bir yola girildiği görülmektedir.

Çimento sıkıntısının, özellikle inşaat faaliyetlerinin hızlı olduğu devrelerde artması, yeni çimento fabrikalarının kurulmasını ve mevcutların genişletilmesini teşvik etmektedir. Samsun çimento fabrikası teşebbüsü ile Pınarhisar fabrikasının tevsii bu konuda belirtilmeğe değer.

Kâğıt konusunda da Konya ve Afyon projeleri, SEKA idarecileri tarafından açıklanmıştır.

Adana'da petrol artıklarını değerlendirecek polyester elyafı yapacak olan fabrikanın inşaatı tamamlanmak üzeredir. Muhtemelen Kasım ayında işletmeye açılacaktır.

Bilfiil faaliyete başlayan önemli bir sanayi tesisi Etibank ile AEG firmasının Gebze'de kurdukları transformator, elektrik kabloları gibi her çeşit elektrik malzemesi imâl edecek olan fabrikadır.

Ayrıca, İstanbul Sanayi Odasının kayıtlarına göre, 1968 Temmuz ayında 31 firmanın faaliyete geçtiği anlaşılmaktadır. Toplam sermayesi 11 milyon TL.'sini geçen bu tesislerin 6'sı mensucat, 15'i metal, 8'i Kimya, diğer 2'si de muhtelif sanayi kollarında iş görmektedirler.

Diğer taraftan, İstanbul Sanayi Odası 100 büyük firmanın ciro esasına göre sıralamasını yaparak yayınlamak suretile iş hayatına ait bilgilerin kamu oyuna intikâlini sağlamıştır. Çok olumlu sosyal ve ekonomik sonuçlar verecek bu tutumu tebrik etmek isteriz.

II — PIYASA HAREKETLERİ :

A. Sanayi Mamûlleri :

1. Yünlü Dokuma :

Yaklaşan kış mevsimine hazırlanmak üzere, yün ipliği piyasasında biraz canlanma görülmektedir. Ancak bu gelişmenin fiyatları etkileyecek oranda olmadığı ifade edilmektedir.

Yünlü dokuma piyasasında ise durgunluk devam etmektedir. Eylül sonundan

İtibaren canlanmanın artacağı ümit edilmekte ise de, Sümerbank mamüllerinin satışlarındaki hareketin, yünlü dokuma piyasasına arzu edilen gelişmeyi daha evvel getireceği ifade olunmaktadır.

2. Pamuklu Dokuma :

Pamuklu dokuma piyasası oldukça hareketlidir. Ancak stokların bol ve yeterli olması, fiyatların yükselmesini önlemektedir. Önümüzdeki devrenin, okulların açılması ve Anadolu'nun kış siparişleri dolayısıyla daha canlı bir manzara arzemesi beklenmektedir.

B. İnşaat Malzemesi :

1. Yuvarlak Demir :

Piyasanın canlılığı devam etmektedir. Kütük tahsislerinin yetersizliği dolayısıyla fiyatlardaki yükselmenin durması beklenmemektedir. Umumî mağazalar tarafından ithâl edilen kütüklerin kalitesi üzerinde te'eddüt olduğu gibi, fiyatlarının da maliyeti oldukça aştığı ifade olunmaktadır. Diğer taraftan, küçük haddehanelerin nakit sıkıntısı dolayısıyla tahsislerini devretmeleri dolayısıyla fiyatların 15-20 kuruş yükseldiği iddia edilmektedir.

1968 Ağustos sonu itibarile fabrika satış fiyatları şöyledir:

6 mm. lik firkete	215 — 220 Krş.
6 mm. lik kangal	210 »
8 mm. lik »	210 — 215 »
10 mm. lik »	208 »
12 mm. lik »	200 »
14-22 mm. lik	190 »

2. Profil Demir:

Bu piyasa istikrarlıdır. Arz ile talep arasındaki dengeli durum ve Demir ve Çelik fabrikalarının kaliteli mamülleri bu istikrarın sebepleridir. Fiyatlarda da bir değişiklik yoktur. İthâl tahsislerinin tükenmesine mukabil yerli üretim yeterli görülmektedir. Bu durumun devamı beklenmekte ise de bazı U demiri çeşitlerinde fiyat artışı olabileceği ifade olunmaktadır.

3. Çimento :

İstikrarsız bir durum arzeden çimento piyasasında, bütün gayretlere rağmen satış fiyatları 15 TL..'na kadar varan bir seviyede seyretmektedir. Ancak, tevzi bürolarının çalışmaları ve Sanayi Bakanlığının arz ve talep durumunu takip ederek ithâl yolu ile ihtiyacı karşılaması, bu yıl fiyatların geçen yıl olduğu kadar yükselmesini önlemiştir. Bununla beraber, mevsimin inşaat için müsait gidişi talebin daha bir müdet aynı hızla devamına sebep olacağından, kış aylarına kadar fiyat seviyesinin, resmî satış fiyatlarının üzerinde seyredeceği anlaşılmaktadır.

Beyaz çimento piyasası, arzın yeterli olması sebebiyle, istikrarlıdır, fiyatlar değişmemiştir, ve bu durumun devamı beklenmektedir.

4. Karo Fayans :

Canlı bir durum arzeden karo fayans piyasası, arzın yeterli olması dolayısıyla uzun zamandanberi istikrarlı bir manzaraya kavuşmuştur. Bu hal devam etmekte

olup, fiyatlar sabittir ve durumun değişmesine sebep olacak bir geleşme beklenmemektedir.

5. Kereste :

Kereste piyasası da inşaat piyasasının canlılığına uyarak hareketlidir. Arz yetersiz, tevzi sistemi fiyat istikrarını sağlamaktan uzak, ikâme imkânları müsait olmayan kereste piyasasında fiyatlar gerçekten yüksektir. Bu sebeple artık daha fazla yükselmesi beklenmeyen kereste (loptan) fiyatlarının 1968 Ağustos sonu itibariyle arzettiği durum şöyledir: TL/m³.

Kök nar (kaba işler için)	670 — 850
Kök nar (doğramalık)	800 — 110
Çam (kaba işler için)	600 — 700
Çam (doğramalık)	900 — 1000
Çıralı çam (yüksek vasıflı)	1200 — 1700

6. Pencere Camı :

Arzın yeterli olması dolayısıyla, canlı olan cam piyasasında fiyatlar istikrarlıdır. Şişe ve Cam Fabrikalarının programlı çalışması 1968 inşaat mevsiminin ihtiyaçlarını karşılamayı sağlamıştır. 2 mm. lik camlarda stok azalması görülmektedir. Ancak bu durum fiyatlara tesir edecek şiddette değildir. İnşaat mevsimi sonlarına doğru talebin artacağı görüşü ile bazı pencere camı cinslerinde fiyat artışı beklenebilir.

Buzlu cam piyasasında fiyatların 2-3 TL. kadar yükseldiği müşahade edilmektedir. Talepte beklenen artış dolayısıyla, fiyatların biraz daha yükseleceği ifade olunmaktadır.

C. Gıda Maddeleri :

1. Bakliyat ve Piriñç :

Mevsim tesirile talebin durgun olması, diğer taraftan arzın bolluğu, bakliyat piyasasında fiyatların durmasına ve zaman zaman gerilemesine sebep olmaktadır. 1968 Eylül ayından itibaren okullar ve devlet teşekkülleri gibi müesseselerin kış hazırlıkları beklendiğinden piyasanın canlanmaya başlayacağı umulmaktadır.

1968 Ağustos ortası itibarile bakliyat fiyatlarının borsalardaki seyri şöyledir: Horoz fasulye 275 krş, yeşil mercimek 172 krş, nohut 145 krş,

Piriñç fiyatları da istikrarlıdır. Satışlar gevşek, stoklar yeterlidir. Bu durumun yeni mahsul dolayısıyla bazı cinslerde fiyat gerilemesine sebep olacağı ifade edilmektedir.

1968 Ağustos ortası itibarile, bersani 350 krş, maratelli 300 krş, karolin 340-350 krş'tan muamele görmüşlerdir.

2. Zeytinyağ ve Diğer Nebati Yağlar :

Zeytinyağ piyasası canlı olmakla beraber, gerek arzın yeterliliği, gerekse yeni mahsul devresinin yaklaşması dolayısıyla fiyatlarda biraz gerileme müşahade edilmektedir. Önümüzdeki devrede fiyat gerilemelerinin aynı sebeplerle devamı beklenmektedir.

1968 Ağustos sonu itibarile ekstra ekstra zeytinyağ 910 krş'tan, I. kupe 715 krş'tan, sıra malı çeşitler ise 625-640 krş'tan muamele görmüştür.

Ayçiçeği ve pamuk yağı gibi nebati yağların piyasası normal olup, fiyatlar hareketsizdir.

Margarinlere gelince, yemeklik çeşitler, geçen mevsime nazaran 20-40 krş. kadar artmıştır, zira talep canlıdır. Kahva'tılık margarinler ise 710-725 krş. seviyesinde istikrarlı bir durum arz etmektedir. Bu çeşitlerin talebi istikrarlı olduğundan fiyat hareketleri beklenmemektedir.

3. Beyaz Peynir :

Piyasa canlıdır. Fiyatlarda bazı cüz'î yükselmeler görülmekle beraber, arzın yeterli olması dolayısıyla bu hareketin önemli bir gelişme göstermeyeceği sanılmaktadır.

1968 Ağustos sonu itibarile beyaz peynir toptan fiyatları şöyledir : (Teneke TL.)

Tam yağlı	150 — 160
Yarım yağlı	130 — 140
Yağsız	70 — 80

D — Altın Fiyatları :

1968 Ağustos ayı itibarile altın fiyatlarının seyri şöyledir (TL.) :

	Cumhuriyet	Reşat	İngiliz
5.8.1968	114,50	182,—	136,—
12.8.1968	114,60	182,—	136,—
19.8.1968	114,75	182,—	136,—
26.8.1968	116,—	182,—	136,—

E — Toptan Eşya Fiyatları İndeksi :

1958 = 100 itibarile İstanbul toptan eşya fiyatları indeksi, 1968 Temmuz ayında 162,4 olmuştur. 1968 Haziran ayı indeksi 162,2; 1967 Temmuz ayı indeksi ise 155,5 idi.

F — Dış Ticaret :

Dış ticaretle ilgili resmî istatistiklerin yayınlanması, maalesef son aylarda çok gecikmektedir. Ticaret Bakanlığı ile Maliye Bakanlığı 1968 Mayıs ayına ait bilgileri 1968 Ağustos ayı sonuna kadar hâlâ yayınlamamışlardır. Bu sebeple, okuyucularımıza ancak dış ticaretle ilgili olarak derleyebildiğimiz genel gelişmeleri özetlemekle yetinmek zorunda kalıyoruz.

Elde edilen rakamlara göre; son 4 yıl zarfında, Ocak-Haziran devresinde dış ticaret açıklarının en yüksek olduğu devre 1968 yılındadır. İhracat ile ithalât arasındaki farklar şöyledir:

1965 Ocak-Haziran devresi	72.899.000 dolar
1966 Ocak-Haziran devresi	127.155.000 dolar
1967 Ocak-Haziran devresi	96.541.000 dolar
1968 Ocak-Haziran devresi	161.285.000 dolar

Mukayese edilen bu yıllara nazaran 1968'in ilk 6 ayında ihracatımızda artış olmuşsa da, ithalâtımızdaki artış nispeti çok daha fazla olduğundan açıklar büyümüştür.

Bununla beraber, Türkiye'nin ihracatı, ihraç mallarımızın özelliği dolayısıyla yılın ikinci yarısında geliştiğinden, ithalâtın artış temposu hızlanmazsa, dış ticaret açıklarımızın yıl sonuna doğru azalması beklenmelidir.

OKUYUCU SORULARI :

İstanbuldan bir okuyucumuzun sorusu

Soru : Bir anonim şirket mukavelenamesinde şirketin müddeti kayıtlı olur ve başkaca da bir hüküm mevcut olmazsa, müddet bitiminde şirket kendiliğinden infisah mı eder?

Cevap : Anonim Şirket esas mukavelesinde aksine bir hüküm bulunmadıkça Ticaret Kanununun 434 üncü maddesine göre şirket için tayin edilen müddetin sona ermesiyle, anonim şirketler sona ermektedir.

Müddetin sona ermesine rağmen şirketin devamını arzu eden bir kısım pay sahipleri mevcut olabilir. Bu takdirde şirketin müddeti sona ermeden evvel Ticaret Kanununun 385 ve müteakip maddeleri hükmüne göre esasmukavelenin müddete ilişkin hükmünün değiştirilmesi gerekir. Bu sebeple umumî heyetin ilk toplantısında şirket sermayesinin en az dörtte üçüne malik olan pay sahiplerinin veya temsilcilerinin bulunması lâzımdır. Bu müzakere nisabı hasıl olmadığı takdirde, ikinci bir toplantı yapılabilir. İkinci toplantıda müzakere yapabilmek için şirket sermayesinin en az yarısına malik olan pay sahiplerinin veya temsilcilerinin bulunması lâzımdır. Bu ikinci toplantıda dahi müzakere nisabı hâsıl olmadığı takdirde üçüncü bir toplantı da yapılabilir. Bu son toplantıda müzakere için şirket sermayesinin en az üçte birine malik olan pay sahiplerinin veya temsilcilerinin bulunmaları kâfidir.

Müzakere nisapları teşekkül eden umumî heyet mevcut reylerin üçte ikisiyle şirketin müddetinin uzatılmasına karar verebilir.

Şu kadar ki münferit pay sahiplerinin bu sıfatla haiz oldukları müktesep haklarda rızaları olmaksızın değişiklik yapılamaz. (T.K. 385)

Şu duruma göre toplantıda muhalif kalan pay sahiplerinin gerekli şartlar mevcut olduğu takdirde iptâl davası açmaya hakkı bulunabilir. Bununla beraber, şirketin devamını arzu etmiyen pay sahipleri Ticaret Kanununun 415 ve müteakip maddelerine göre, hisse senetlerini üçüncü şahıslara satabilirler.

Yeni Eserler :

Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü Yayınları :

- BOZER, Prof. Dr. Ali** : **Bankalar İçin Ticaret Hukuku Bilgisi**
(Ticari İşletme, Tacir, Ticari Borçlar)
Ankara, 1968
- ZARAKOLU, Prof. Dr. Avni** : **Bankacılar İçin Para ve Kredi Bilgisi**
2. Basım Ankara, 1968
- AYBAR Saim** : **Bankalarda Kambiyo İşlemleri Muhasebesi**
Ankara, 1968

Haberler :

İngiltere'de Barclays, Lloyds, Martins Bankalarının Şubat/1968 Ayında verdikleri birleşme kararı, «Tekelcilik Komisyonu» na intikâl ettirilmişti. Komisyon uzun tetkiklerden sonra, 9/Temmuz/1968 tarihinde 4'e karşı 6 oyla birleşme kararını reddetti. Öteyandan Barclays'in yahut Lloyds'un Martins ile birleşmesine itiraz edilmiyordu. Komisyonda sağlanabilen çoğunluk, kararın ancak Hükümet tasvibi ile yürürlüğe konmasına everişliyordu. Bu defa 26/Temmuz/1968 tarihinde, İngiliz Hükümetinin bu karara uyulacağını açıklaması üzerine, birleşmenin Barclays ve Martins Bankaları arasında olması adigeçen bankalarca karara bağlanmıştır. BANKA

Sizin Bankanız

TÜRKİYE HALK BANKASI

Memleketin her köşesinde hizmetinizdedir.

(Basım: 28408 - A 21630)

Banka Kredilerini Tanzim Komitesi Kararı

Karar Tarihi : 19/7/1968
Karar Sayısı : 178

Resmî Gazete Tarihi : 16.8.1968
» » No. : 12978

23/7/1968 tarih ve 6/10435 sayılı Kararnamenin ekidir.

T.C. Ziraat Bankası Genel Müdürlüğünün 13/7/1968 gün ve R/1 Z.K. 395/206644 sayılı yazıları üzerine, Komitemizce:

1. 7129 sayılı Kanununun 301 sayılı Kanunla değiştirmiş olan 33 üncü maddesi gereğince T.C. Merkez Bankasına yatırılmakta olan Munzam Karşılıklardan T.C. Ziraat Bankasına; İkinci Beş Yıllık Kalkınma Plânı 1968 yılı Programında T.C. Ziraat Bankası için öngörölmüş olan hedefleri ve bu meyanda sun'î gübre, tohumluk, makineleşme ve hayvancılık konularına tahsis edilmek üzere aşağıdaki esaslar dairesinde, ziraat finansmanlar avansının 125 milyon lira arttırılmak suretiyle 525 milyon liraya çikartılması;

2. Mezkür 125 milyon liranın T.C. Merkez Bankasınca talep edildiğinde derhal ödenmek üzere ve azamî bir yıl vade ile verilmesi;

3. T.C. Merkez Bankası nezdindeki mevduat karşılıkları hesapları bakiyesinin % 20 si, Ziraat Bankasına ödenen tüm meblâğın altına düştüğü takdirde, T.C. Merkez Bankasının yazılı talebi üzerine, T.C. Ziraat Bankasının aradaki farka tekabül eden meblâğı derhal T.C. Merkez Bankasına iade etmesi;

4. T.C. Merkez Bankasının, bu Kararın 1 inci maddesi gereğince açılacak olan avansa, ziraat senetlere uyguladığı resmî iskonto haddine eşit bir faiz haddi uygulanması ve işbu faiz haddinin hiçbir zaman T.C. Merkez Bankasınca munzam mevduat karşılıklarına uygulanan faiz hadleri ortalamasının altına düşmemesi ve T.C. Merkez Bankasınca munzam mevduat karşılıklarına uygulanan faiz hadleri değiştirildiği takdirde söz konusu avansa uygulanan faiz haddinin de işbu maddenin maksadına uyacak şekilde yeniden Merkez Bankasınca tespit edilmesi;

Kararlaştırılmıştır.

BÜYÜK RAĞBET, UZUN TECRÜBE

FRUKO

Şimdi

✓ daha

NEFİS

✓ daha

LEZİZ

• PORTAKAL

• MANDALİNA

• LİMON

• ELMA

DAİMA

FRUKO
İÇİNİZ

HER TURLU
BANKA İŞLERİNİZ ve
IKRAMİYELİ TASARRUF
HESAPLARINIZ İÇİN

İŞİNİZİN ve TALİHİNİZİN ANAHTARIDIR

**TÜRK
TİCARET
BANKASI**

siz de
ev sahibi
olabilirsiniz

tasarruflarınızı
devamlı olarak
t.c. ziraat bankasında
toplamayı
unutmayınız.